

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**DESEN ANLAYIŞININ ÇAĞDAŞ SANATA
YANSIMA BİÇİMLERİ VE
İFADE ARACI OLARAK DESENİN KULLANIMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmet ARSLAN

Enstitü Anasanat Dalı: Resim

Tez Danışmanı: Doç. Neslihan ÖZGENÇ

MAYIS – 2017

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**DESEN ANLAYIŞININ ÇAĞDAŞ SANATA
YANSIMA BİÇİMLERİ VE
İFADE ARACI OLARAK DESENİN KULLANIMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmet ARSLAN

Enstitü Anasanat Dalı: Resim

“Bu tez 23.5/2017 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA
Doç. Neslihan Özgür	BAŞARILI	
Yrd. Doç. Dr. Gülşen Yıldız	BAŞARILI	
Yrd. Doç. İsmail TEVİKÇİ	BAŞARILI	

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU BEYAN
BELGESİ

Tez Başlığı:

DESEN ANLAYIŞININ ÇAĞDAŞ SANATA YANSIMA BİÇİMLERİ VE İFADE ARACI OLARAK DESENİN KULLANIMI

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın toplam 69 sayfalık kısmına ilişkin *Sakarya Üniversitesi Lisansüstü Yönetmeliği Madde 28* uyarınca aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve 24/4/2017 tarihinde Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından şahsıma iletilen *Turnitin* intihal tespit programı raporuna göre tezimin benzerlik oranı % 14 'tır.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1) Kaynakça hariç
- 2) Alıntılar dahil
- 3) 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bu bilgiler doğrultusunda tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Öğrenci
(Adı - Soyadı, İmzası, Tarih)

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ

Adı - Soyadı
Öğrenci Numarası
Ana Bilim Dalı
Programı
Statüsü

: Ahmet Arslan
: 1260417005
: RESİM
: RESİM
: ☒ Y. Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Doktora

Danışman
(Adı - Soyadı, İmzası, Tarih)

24.05.2017

Doç. Neslihan Özgenc Erdoğdu

ÖNSÖZ

Bu tez çalışması, desen kavramının tarihsel gelişiminden yola çıkarak, desenin, birincil bir ifade aracı olarak günümüz çağdaş sanatında konumlandığı yeri ve farklı disiplinlerle olan ilişkisini sorgulamaktadır.

Bu çalışmanın hazırlama sürecini, samimi rehberliği ve göstermiş olduğu değerli katkılarla önemli ölçüde kolaylaştıran danışman hocam Doç. Neslihan ÖZGENÇ'e, maddi ve manevi her zaman yanımda olduklarını hissettiren aileme ve bu araştırmaya başlama kararı aldığım andan itibaren bana destek olan, umutsuz kaldığım dönemlerde umudum olan, sevgili eşim Michelle MATHIS-ARSLAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ahmet ARSLAN

23.05.017

İÇİNDEKİLER

RESİM LİSTESİ.....	ii
ÖZET.....	v
SUMMARY.....	vi
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: DESEN KAVRAMI.....	3
1.1. Desenin Tanımı.....	3
1.1.1. Çizgisel Desen.....	11
1.1.2. Tonal ve Lekesel Desen.....	9
1.1.3. Çizgi ve Ton.....	11
1.2. Desenin Malzeme ile İlişkisi	13
1.3. Desenin Tarihsel Gelişimi	16
BÖLÜM 2: DESEN ANLAYIŞININ ÇAĞDAŞ SANATA YANSIMA BİÇİMLERİ	28
2.1. Desenin Çağdaş Sanattaki Yeri	28
2.2. Desenin Bir İfade Biçimi Olarak Çağdaş Sanatta Kullanımı	30
BÖLÜM 3: UYGULAMALI ÇALIŞMALAR	44
SONUÇ.....	51
KAYNAKÇA.....	53
ÖZGEÇMİŞ	56

RESİM LİSTESİ

Resim 1.1: Nurullah Berk “Modern Sanat” Ozenfant ve Jeanneret (Le Corbusier) Çizimleri	5
Resim 1.2: Leonardo Da Vinci 1490-1495, “Christ Figure”	6
Resim 1.3: Hans Holbein, “Lady Audley”, 1564.....	7
Resim 1.4: Vincent Van Gogh, “Pollard Birch”	7
Resim 1.5: Edgar Degas “Figure Drawing”	8
Resim 1.6: Henri Matisse “Nu Dans un Interieur”	9
Resim 1.7: Rembrandt Harmenszoon van Rijn “Self Drawing”	10
Resim 1.8: Auguste Rodin “Femme debout portant un enfant”	11
Resim 1.9: Odd Nedrum “Bread”	12
Resim 1.10: Leonardo da Vinci “Litta Drawing”	12
Resim 1.11: Antonio Pisanello “Yaban Domuzu”	14
Resim 1.12: Gozzoli Benozzo “Virgin and Child”	14
Resim 1.13: Egon Schiele "Standing Nude Young Girl"	15
Resim 1.14: Corel Draw Programı İle Çizilmiş Dijital Bir Desen Örneği.....	15
Resim 1.15: Altamira Mağarasındaki Bizon Duvar Resmi	16
Resim 1.16: Rio Ointuras Arjantin Mağara Resmi	17
Resim 1.17: Tarihteki İlk Kâğıt Örnekleri.....	18
Resim 1.18: Bizans Dönemine Ait Parşömen Üzerine Yapılmış Bir Desen Örneği	19
Resim 1.19: Cennini Cennino “Horses Sketches”	19
Resim 1.20: Filippo Brunelleschi “Perspective drawing of Santo Spirito Church”	20
Resim 1.21: Albrecht Durer “Coat of Arms with a Skull”	21
Resim 1.22: Rembrandt Harmenszoon van Rijn “Saskia in Bed”	22
Resim 1.23: Jean-Antoine Watteau “Woman Lying on a Sofa”	22
Resim 1.24: François Boucher “Vertumnus and Pomona”	23
Resim 1.25: Jacques Callot “Gobbi and Other Bizarre Figures”	23
Resim 1.26: Claude Lorrain “Landscape”	24
Resim 1.27: Jean-Antoine Watteau "Three Studies of a Woman Wearing a Feathered Hat"	25
Resim 1.28: Jean Auguste Dominique Ingres "The Gatteaux Family"	25
Resim 1.29: Francisco Jose De Goya "This Is Worse"	26

Resim 1.30: Jackson Pollock "Untitled" 1944.....	26
Resim 1.31: Robert Rauschenberg "XXXIV Drawings for Dante's Inferno" 1964.....	27
Resim 2.1: Bremen - Kalihafen - China Nights - (By JanLeonardo).....	29
Resim 2.2: Bruce Munro	29
Resim 2.3: Henrique Oliveira, Bololô, 2011, Wood, hardware, pigment.....	30
Resim 2.4: Zilla Leutenegger, Munich Apartment	32
Resim 2.5: Zilla Leutenegger, "Moondiver" (2015)	32
Resim 2.6: Monika Grzymala, Polyeder / Polyhedron, 2011, 4 km siyah bant.....	33
Resim 2.7: Monika Grzymala, Transition, 8.3 km siyah ve beyaz bant	34
Resim 2.8: Mehmet Gülerüz Kâğıt üzerine desen	35
Resim 2.9: Mehmet Gülerüz, Kâğıt Üzerine Desen.....	35
Resim 2.10: Memed Erdener, Welcome to The Machine, Kâğıt üzerine çini mürekkebi	36
Resim 2.11: Memed Erdener, Superpool and Extrastruggle, Kâğıt üzerine çini mürekkebi	37
Resim 2.12: Frances Richardson, 2008, Kâğıt üzerine kalem, 50 x 35 cm.....	37
Resim 2.13: Frances Richardson: '020603', 2008, Kâğıt üzerine kalem.....	38
Resim 2.14: Alana Bartol, "Synchronicity No. 3"	39
Resim 2.15: Russel Crotty, Astronomik Küreler	39
Resim 2.16: Russel Crotty, Peyzaj Küreleri	40
Resim 2.17: Nick Miller, "Patrick". 1996. Kâğıt üzerine Kömür, 154 x 122 cm,.....	41
Resim 2.18: Nick Miller, Reuben. 1996. Kâğıt üzerine Kömür, 154 x 122 cm	41
Resim 2.19: Graham Little kâğıt üzeri akrilik ve renkli kalem, 36x37 cm, 2000	42
Resim 2.20: Graham Little kâğıt üzeri akrilik ve renkli kalem	43
Resim 3.1: "İsimsiz", Kâğıt Üzerine Mürekkepli Kalem, 10x10	45
Resim 3.2: "İsimsiz", Kâğıt Üzerine Mürekkepli Kalem, 10x10 cm, 2015	45
Resim 3.3: "İsimsiz", Kâğıt Üzerine Mürekkepli Kalem, 10x10 cm, 2015	46
Resim 3.4: "İsimsiz", Kâğıt Üzerine Mürekkepli Kalem, 10x10 cm, 2015	46
Resim 3.5: "İsimsiz", Kâğıt Üzerine Mürekkepli Kalem, 10x10 cm, 2015	47
Resim 3.6: "İsimsiz", Yerleştirme, Değişebilir Ölçülerde, 2015.....	47
Resim 3.7: "İsimsiz", Kâğıt Üzerine Mürekkepli Kalem, 10x10 cm.....	48
Resim 3.8: Dört adet sıkıştırılmış şeffaf kâğıt, 10x10cm.....	48

Resim 3.9: Çerçeve içine yerleştirilmiş bir adet akıllı telefon.....	49
Resim 3.10: Kâğıt üzerine lavi, 4 parça, Herbiri 21x29cm, 2016	50
Resim 3.11: Kâğıt üzerine mürekkep ve su, 7 parça, her biri 4.7x3.4cm, 2016.....	50

Tezin Başlığı: Desen Anlayışının Çağdaş Sanata Yansıma Biçimleri ve İfade Biçimi Olarak Desenin Kullanımı

Tezin Yazarı: Ahmet ARSLAN

Danışman: Doç. Neslihan ÖZGENÇ

Kabul Tarihi:

Sayfa Sayısı: vi (ön kısım) + 56 (tez)

Anasanat Dalı: Resim

En yalın haliyle iki nokta arasındaki yol olarak tanımlanabilecek çizgi, düşüncenin görsel olarak ifade bulmasının en yalın aracıdır ve desenin en temel ögesidir. Sanatın başlangıcı olarak kabul edilen mağara resimleri, desenin de ilk kayıtlara geçmiş tarihini oluşturur. Çizgiyle başlayan bu serüven, anlatım dilinden sanatsal dile dönüşüm sürecine ulaşana kadar birçok aşamadan geçmiştir. Bu çerçevede, desen; eskiz ve taslak gibi sanatçının ön hazırlık evrelerini kapsayan bir anlamı içerirken zamanla kendi başına sanatsal bir disiplin olarak kullanılmaya başlanmıştır. Çizgi serüveninin sanatçının kendi kişisel serüvenine dönüştüğü bu tarihsel süreç boyunca desen, günümüz sanatında multi-disipliner bir anlayışla birçok sanat alanında kullanılmaktadır.

Desen kendi disiplini içerisinde, çizgi, leke ve tonal olarak genel bir ayrıma sahip olmanın yanında bu tekniklerin bir arada kullanımı ile yeni yaratıcı tekniklerin gelişimine olanak sağlayan bir özelliğe de sahiptir. Her sanatçının kendi özgün anlatım dili çerçevesinde geliştirilen desen, sanatçının düşüncelerini en hızlı aktaran bir ifade aracı olarak da kabul edilebilir.

Klasik dönemden günümüz sanatına kadar geline süreçte, değişen sanat algısıyla beraber desenin sanat alanında yeri ve önemi de değişmiştir. Kâğıt yüzeyinin dışına çıkarak, mekân tasarımı, dijital alan, ışık enstalasyonu gibi birçok multi-disipliner alanda kullanılmaya başlanan desen, günümüz sanatçısı ve sanatı için sonsuz yaratım olanakları sağlayan bir ifade aracı olarak yeni bir değere kavuşmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çizgi, Desen, Eskiz, Multi-disipliner, Çağdaş Sanat

Title of the Thesis: Understandings of Drawing and its Reflections in Contemporary Art, and Drawing as a Form of Expression

Author: Ahmet ARSLAN

Supervisor: Assoc. Prof. Neslihan ÖZGENÇ

Date:

Page: vi (pre-text) + 56 (main body)

Department: Fine Art

A line at its simplest is defined as a path between two points; it is the simplest means of expressing a thought visually and is the primary element of drawing. Cave drawings are considered to be the beginning of art and are the first documented records of drawing in history. This journey, starting from a line, has gone through several stages until reaching a point of transformation: from a language of expression to the language of art. In this context, drawing, whose meaning was formerly comprised of its use in preliminary phases—such as sketching and drafting—by the artist, has become acknowledged as a separate art discipline. Throughout this historical process, the journey of the line has become the artist's own individual journey, and drawing is currently used in many areas of contemporary art with a multidisciplinary understanding.

Drawing, within its own discipline, can generally be separated by line, spot and tonality; and, using all these techniques together, drawing has a characteristic that allows it to develop new, creative techniques. With every artist developing drawing within their own unique language of expression, it may also be acknowledged to be the artist's quickest means of conveying their thoughts.

The status and importance of drawing in art have changed in parallel to the ever-changing perception of art from the classical era to contemporary art. Drawing has left the limits of the paper's face, and has started to be used in several multidisciplinary areas, such as spatial design, digital fields and light installations; it has attained new worth as a means of expression with its allowance for endless creations to the contemporary art and artist.

Keywords: Line, Drawing, Sketch, Multidisciplinary, Contemporary Art

GİRİŞ

Desen, sanat üretim sürecinin en temel basamağı olmakla birlikte, bir sanat eserinin gelişim sürecini yansıtmakta ve görünür kılmaktadır. İlkel dönemlerden günümüze kadar desenin görsel sanatlar ve görsel sanatlarla ilişkili diğer sanat disiplinlerinin gelişmesinde de önemli ölçüde payı olduğu gerçeği aşîkârdır. Çizme eyleminin ilk insanlar tarafından bir iletişim yolu olarak kullanımı, tarihteki ilk mağara resimlerine bakıldığında açıkça görölmektedir. Altamira’da atılan ilk çizgiyi, günümüz modern yaşamının oluşmasını sağlayan bir başlangıç noktası, bir kıvılcımı olarak nitelendirmemiz mümkündür.

Desenin, yağlıboya veya heykel için kullanılan bir ön çalışmadan ziyade bağımsız bir sanat disiplini olarak kullanılması, 14. yüzyılın sonlarına doğru başlamıştır. Desenin görsel sanatlar içindeki vazgeçilmezliği göz önünde bulundurulduğunda bunun bir gecikme olduğunu söyleyebiliriz. Zira kâğıdın icadı, yaygınlaşması ve sanatçılar tarafından keşfedilmesi ile birlikte, desen nihayet bir kimlik kazanmaya başlamıştır. Bu dönemden önce kullanılan kil tabletler, deri ve parşömen gibi resim malzemelerine bakacak olursak desen, kâğıdın icadı ile birlikte sanatçıların anlık üretim ihtiyaçlarını karşılayan muazzam bir ifade aracı olarak yer bulmuştur. Desen adeta, sanatçıların en özgün bir biçimde düşüncelerini, zamanın yok ediciliğine karşı dışa vurdukları bir teknik haline gelmiştir. Bununla birlikte, sanatçının kullandığı alışagelmiş malzeme anlayışına da yenilikler kazandırmıştır. Kâğıdın kullanışlı bir malzeme olarak kolay bulunabilir hale gelmesi, sanatçılara deneysel bir özgürlük alanı açmıştır. Ayrıca, kâğıdın hafif, taşınabilir ve saklama koşullarına uygunluğu, yüzyıllar önce sanat tarihine yön vermiş ustaların eserlerinin bugüne kadar ulaşmasını da mümkün kılmıştır.

Günümüzde ise, çağdaş sanatın geldiği nokta, farklı disiplinlerin iç içe girmişliği, teknolojinin kullanımı gibi etkenler deseni adeta küllerinden yeniden doğurup vazgeçilmez bir ifade aracı olarak tekrar sanat alanına girmiştir. Desen, artık kâğıt üzerindeki çizgiden daha fazlasıdır; yüzeydeki ışık yansımalarından bilgisayar ile yapılmış dijital resimlere, mekânı adeta sarmalamış heykelsi duvar bantlarından daha birçok alanda, bir ifade aracı olarak yer bulmaktadır.

Sonuç olarak gelineen noktada, çizgi, kavramsal mahremiyetini korumuştur, lakin biçimsel olarak kendini yenilemiş ve değışken haliyle günümüz sanatında, kendine önemli bir bağımsızlık alanı yaratmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, çağdaş sanatta birincil bir ifade aracı olarak kullanılan desenin kısaca tarihçesine değinilerek, günümüze kadar nasıl bir gelişim süreci geçirdiğı ve geldiğı noktada sanat üretiminde edildiğı yer üzerine incelemelerde bulunulmuştur.

Araştırmanın Önemi

Günümüz çağdaş sanatında, çizginin/desenin pre-process(ön hazırlık süreci) olarak kullanılmasından ziyade birincil bir ifade aracı olarak sanat üretiminde kullanılmasının nedeni, kuşkusuz ki sanat tarihinin mağara duvarlarına yapılan çizgisel resimlerle başladığı gerçeğidir. Bu çalışma desenin, eskiz olma niteliğinden çıkıp, çağdaş sanatta geldiğı noktayı tarihsel süreçle de ilişkilendirmeye girerek vurgulamaya çalışmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada, desenin günümüzde geldiğı noktayı anlamak adına, mağara döneminden itibaren kronolojik bir sırayla, referans olacak sanatçıların desen çalışmalarına da yer verilerek bir araştırma süreci yürütülmüştür. Desen çiziminde kullanılan malzeme ve farklı desen yöntemleri gibi teknik süreçler başlıklar halinde incelenmiştir. Günümüz çağdaş sanatında, deseni bir sanatsal ifade aracı olarak kullanan sanatçılar ele alınmıştır. Son olarak, desenin çağdaş sanatta bir ifade aracı olarak kullanılması bağlamında yaptığım uygulamalı çalışmaları içeren sonuç bölümü yer almaktadır.

BÖLÜM 1: DESEN KAVRAMI

1.1. Desenin Tanımı

Desen; en genel bakış açısına göre, bir formun yüzey üzerinde çizgi ile ifade kazanması olarak tanımlanabilir. Tasarılmanın ve yaratıcılığın ilk basamağı olarak imgenin oluşumunu çizgiyle ifade etme amacını taşır. “Desenin başlıca vasıtası çizgi olmakla beraber, renk ve gölgelemeyi de kapsayabilir. Çizgi geometrik bir elemandır. Desen, çizgi dışında hiçbir elemandan yardım almaksızın nesnelerin sınırlarını gösterebilir. Nesnelerin hacmini, hareketini, biçimini, ışığını, ifadesini verebilir. İyi bir desen farklı değerlerdeki çizgiler arasındaki dengenin iyi kurulması ile gerçekleştirilebilir.” (Keser, 2005)

Ayrıca birçok farklı malzemenin kullanımına olanak veren desen, her sanatçının kendine özgünlük alanı yarattığı sonsuz çeşitlilik gösterir. Desenin malzeme ile ilişkisi, sanatçının üslupsal yaklaşımlarına bağlı olarak çeşitlenir.

“Desen ve yalın anlamıyla çizgi, bir sanatçının doğayla olan sembolik ilişki düzennin biricik temelidir. Desen, bir sanatçının çıraklık serüvenini öte bir duruma taşıması için gerekli donanımları sağlayan vazgeçilmez bir araç olarak kabul edilir. Bu açıdan çizgi ve desen, plastik sanatların temelinde yer alan vazgeçilmez biçimsel değerleri oluştururlar (Albayrak, 2012).”

Mağara resimleriyle başladığı kabul edilen sanat serüveni de bu bağlamda çizgiyle başlamaktadır.

“Çizgiye yüklenen sembolik ifadelendirmeler bizi mağara resimlerinden günümüze, insanlığın ortak geçmişi, algı ve tasarımları bakımından atalarımıza bağlamaktadır. Desen ilk insanlardan beri dünya ve evren ile ilgili gerçeğimizde ortak bir diyalog ile şekillenen varoluşumuzu anlamlandırmanın en temel yollarından biri olmuştur. İmge yapımının enerken formu olarak bu diyalogun belki de hâlâ gerçek nedenlerini anlamamakla birlikte, insanın varlığını devam ettirmek amacıyla oluşturulduğunu tahmin ediyoruz.” (Türkmenoğlu, 2011)

Paul Klee’nin, “Desen çizgiyle yola çıkmaktır,” sözünde ifade edildiği gibi desen, çizgi aracılığıyla iki nokta arasında belirlenen yolun anlama kavuşmasıdır. Arkaik geçmişten günümüze uzanan ve geleceğe yol alan uzunca bir yoldur ve “Sanatçının imge dünyasının

dile getirilişinde, çizgi ve desen, adeta sanatçının ilk temel konuşma dilini oluşturur.” (Albayrak, 2012)

Diğer yönden yaratım sürecinin temel basamağı olarak kabul edilen desen, bir sanat eserinin sürece yansımaları görünür kılmaktadır. Tasarıyla ortaya çıkan fikrin ilk çizgi ile biçimlenmesi, sanatçının belki de en samimi halini zamana yansıtmaktadır.

“Sanat tarihinde tamamlanmış bir yapı olarak tasarlanan resim ile karşılaştırıldığında desen, henüz bitirilmemiş, değişmekte ve değişebilecek olanın ifadesi kabul edilmektedir. Yani desen oluşmakta olan bir sürecin bildirimidir. Ayrıca, uygulamanın başlangıcından beri yanlışlıklar ve silgi izleri de dahil, yüzey üzerine uygulanan tüm izleri koruyarak ‘...desen kendi hatalarını kullanan bir formdur.’ Yalınlığı, samimiyet ve saydamlığı beyaz kâğıda kaydedilen tüm izlerle sürdürebilmesi yönünden desen başlangıç, gelişme ve sonuçtan oluşan bir süreçte hareket halinde olmayı belirtmektedir.” (Türkmenoğlu, 2011)

Yaratım sürecinin emekleme halinden başlayıp sonuca ulaşmanın en mahrem anını temsil eden desen, Paul Gauguin’in deyişiyle, “Sanatçının sonuca yazılmış bir mektubu ve paylaşılmış bir sırrı,” gibidir. Salvador Dali de bu sırrı “sanatın namusu” olarak görmüştür.

Kısacası; mağara resimleri ile başladığı kabul edilen ve sanatın temelinde yer alan çizgi ve desen, düşüncenin görsel evrimine tanıklık eden bir anlama bürünmüştür. Dolayısıyla, sanat alanında desenin, zamanın sanat anlayışına paralel birçok farklı tanımlamaları yapılmış ve bu tanımlamalar her sanatçı için yeni anlamlara sahip olmuştur. Desen, sanat alanında taslak ya da eskiz mahiyetinde kullanımını pratikleştiren bir unsur olmasına karşın, başlı başına sanatsal bir disiplin olarak da çağlar boyunca kullanılmıştır.

1.1.1. Çizgisel Desen

Çizgisel desen, çizgilerin yüzey üzerindeki etkilerinden yararlanarak objeleri gözlemleme ve kâğıt üzerine aktarma metodudur. Çizgisel desende ışık, çizginin kendi tonal değeri ve kalınlığı ile forma aktarılır. Desenin çizgi ile anlatımı, formun en yalın çizgisel haliyle anlatımının yanı sıra en ince detaylandırma ile de çizgisel anlatımlar kullanılabilir. Çizgisel desen, resim sanatında kullanıldığı gibi pozitif bilim şemalarında, kaligrafide ile tüm tasarım ve grafiksel alanlarda kullanılmaktadır.

İki noktanın birleşimi olarak tanımlanan çizgi, kullanılma amacına göre yüzeyde yön ve hareket duygusunu kazandırarak illüzyon yaratır. Çizgi, geometrik bir eleman, bir kıymettir. Çizgi, düz ve eğri olmak üzere ikiye ayrılır (Resim 1.1). Desende ressam bu iki elemanın, bu iki kıymetin sınırları içinde kalmak zorundadır. Buradan çıkarmamız gereken anlam şudur: Güzel desen, düz ve eğri çizgilerin denkli bir şekilde kâğıt üstünde tertiplenmesi durumudur (Berk, 1964).

Resim 1.1: Nurullah Berk “Modern Sanat” Ozenfant ve Jeanneret (Le Corbusier) Çizimleri

(www.aliartun.com, 2015)

Diğer yönden çizginin çeşitleri, psikolojik etkilere de neden olmaktadır. Çizginin kullanım biçimlerinden yola çıkarak karakter analizleri yapmakta mümkündür.

“Çizgi, başlıca iki çeşittir. Ya müstakim, yani doğru olur ya münhani, yani eğri olur. Doğru olan çizgi daima kendi kendine benzediği ve bir düzeye uzaması tasavvur olunabildiği için Eski Yunanistan bilginlerinden Pythagoras'ın anlayışına göre ebedilik ve sonsuzluğa delalet eder. Eğri çizgi ise, döne döne iki ucu birleşme istidadım gösterdiğinden doğru çizgideki tesirin aksi olarak, sinirlilik, yani bitmek fikrini ima eder. Bundan şu netice çıkarılmıştır ki en ziyade güzellik bu iki çeşit çizginin birleşme güzelliğiyle (hüsn-i terkeb) hâsıl olur (Paşa, 2005).”

Çizgisel desenler, sanatçının kullandığı zamanın hızını da yansıtır. Çizginin desen üzerindeki akışkanlığı, sanatçının zamanla kurduğu oyunun izlerini taşımaktadır. Bu bağlamda akla gelebilecek isimlerin başında Leonardo da Vinci (Resim 1.2) yer alır. Etüt ettiği doğa ve insan figürlerinde, çizginin hızı ile anlık zaman dilimlerini görünür kılabilmiştir. Fotoğraf makinesinin anı yakalaması gibi sanatçı da hızlı ve kıvrak çizgilerle geçip giden anı yakalayabilmiştir.

Resim 1.2: Leonardo Da Vinci 1490-1495, “Christ Figure”

(<https://commons.wikimedia.org/>, 2016)

Ayrıca, çizgisel desenin en belirgin özelliklerinden biri de objelerin her birini, kendi özgül şeklinde, olduğu gibi göstermektir. Heinrich Wölfflin, *Sanat Tarihinin Temel Kavramları* adlı kitabında çizginin bu yönünü, “Holbein (Resim 1.3), portrelerindeki dantel ve küçük mücevherleri en ince ayrıntılarına kadar verir,” şeklinde bir örnek vererek açıklıyor (Sanat Tarihinin Temel Kavramları, 2000).

Resim 1.3: Hans Holbein, “Lady Audley”, 1564

(www.royalcollection.org.uk, 2016)

Van Gogh’un desenlerinde ise (Resim 1.4), noktadan başlayıp çizginin başına gelebilecek her hali kullanılmıştır. Çizginin eğri, doğru, kesik kullanımlarının yanı sıra kendi tonal değeri ile de tona ve lekeye gerek duymadan resmin ışığını tüm dinamizmiyle verebilmiştir.

Resim 1.4: Vincent Van Gogh, “Pollard Birch”

(www.vangogh.net/, 2016)

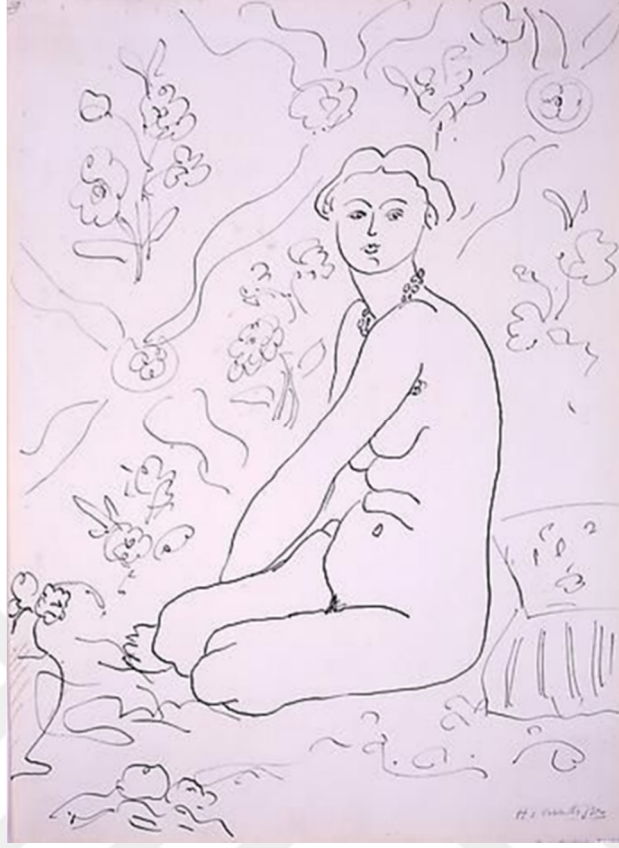
Degas (Resim 1.5), “Çizgi, biçim değil, biçimi görme yoludur,” şeklinde bir tanımlama yaparak çizginin kütleyi olması gerektiği gibi ortaya koyabilme gücü üzerinde durmuştur (Tansuğ, 2008).

Resim 1.5: Edgar Degas “Figure Drawing”

(www.gailsibley.com, 2016)

20. yüzyılın öncü sanatçılarından Matisse (Resim 1.6) ve Picasso’nun desenleri de çizginin en yalın anlatım diline sahiptir. Özellikle Matisse’nin kesintisiz çizgisel anlatımına sahip desenleri, seyahatleri sonucu etkisi altında kaldığı doğu sanatının dekoratif etkilerini taşımaktadır.

Resim 1.6: Henri Matisse “Nu Dans un Interieur”

(www.christies.com, 2016)

Kısacası; tek başına çizginin gücü ile anıtsallaşabilen desen, sanatçının tüm heyecanını, tıpkı kalp ritminin yansıması gibi izleyicisinde hissettirebilmektedir.

1.1.2. Tonal ve Lekesel Desen

Tonal desen, çizgilerin belirleyici özelliklerinin korunmasının yanı sıra çizgi değerlerinin tamamen yok olabildiği, lokal ton ve leke değerlerinin ön plana çıkması ile meydana gelir (Desen Temel Süreçler, 2011).

“Gölgeli desenler yine kurşun kalem, füzün, sulandırılmış çini mürekkebi, sepia rengi suluboya ya da guaj ile yapılır. Bu gibi desenler tek çizgili desenlerin aksine, modelin dış çizgilerinden çok, ışık-gölge oyunlarına önem verir, resmedilen modelin kabarıklığını, kalınlığını canlandırmayı gözetirler. Örneğin, Leonardo da Vinci’nin, hele Rembrandt’ın desenleri (Resim 1.7) gölge –valörlü desenlerdir.” (Berk, 1964: 110)

Resim 1.7: Rembrandt Harmenszoon van Rijn “Self Drawing”

(www.mama.org/, 2016)

Yine Heinrich Wölfflin, tonu çizgiden ayıran nüansları, “Çizginin, sınırlayıcı olarak değerden düşmesiyle, gölgesel imkânlar başlar. O zaman, sanki resim her köşesi esrarlı bir hareketle canlanmış gibidir. Hareket, ister alev alev ve şiddetli olsun, ister sadece hafif bir titreşme ve ışıldama olsun, göz için sonuna erişilmez bir şey olarak kalır,” sözleriyle belirtmiştir (Wölfflin, 2000).

Açık-orta-koyu ton olarak üç ana değeri tanımlayan ve bu ana değerler arasında sayısız geçişlere olanak tanıyan ton ve leke, desenin en önemli araçlarıdır. Malzemenin verdiği olanaklar ile de renk ve ışık kazanırlar. Rodin’in desenlerinde (Resim 1.8) görüldüğü üzere ton ve leke kullanımı desenin klasik anlamda kullanımından farklı olarak, bir dışavurum aracına dönüşmüştür. Kâğıt üzerine lokal alanlara uygulanan lekeler ile bu desenler, resimsel tatlara sahiptir.

Resim 1.8: Auguste Rodin “Femme debout portant un enfant”

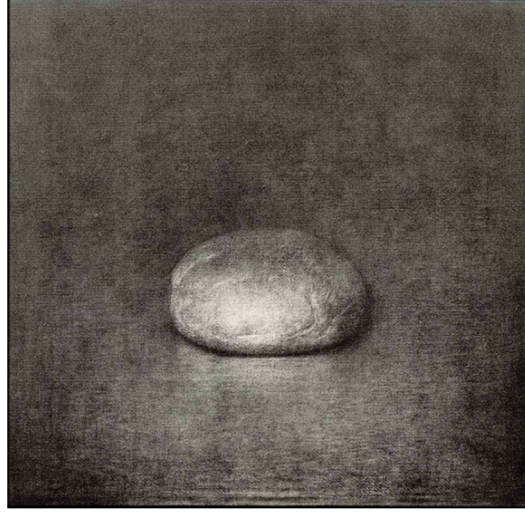
(www.musee-rodin.fr/, 2016)

Kısacası; tonal ve lekesele desenler, kullanıldığı malzeme çeşidine göre eskiz olmasının yanı sıra güçlü resimsel etkilere de sahiptir. Derinlik hissini ve üç boyutlu hacimsel etkiyi yaratmanın aracı olarak kullanılan tonal desen, yağlı boya öncesi resmin tüm planlarını göstereceği gibi, kendi içindeki güçlü plastik değerlerle bir başyapıta dönüşebilir.

1.1.3. Çizgi ve Ton

Çizgisel ve tonal değerler bir arada tutularak ve bu değerlerin farklı etkilerinden yararlanılarak yapılan desen türleridir. Çizgi ve tonun bir arada kullanıldığı desenler, bu iki değer iç içe geçerek birbirinin eksik yanlarını olağanüstü bir ahenkle, nasıl tamamladığını izleyicilere göstermektedir.

Çizginin hareketi ile ton ve lekenin lokal etkilerinin bir aradalığı, yüzey üzerinde forma güçlü hacimsel etkiler kazandırır (Resim 1.9). Lokal tonlar desenin planlarını ve ışığını belirlerken çizgi, hareketi ile formun mekân üzerindeki hacmini oluşturur ve formlar arasında uzamsal ilişkinin kurulmasında öncelik kazanır.

Resim 1.9: Odd Nedrum “Bread”

(nerdrummuseum.com/, 2016)

“Çizgisel üslup da cisimler ve uzayla uğraşır ve üç boyutluluk izlenimini vermek için ışık ve gölgeyi kullanır. Ama çizgi, kesin bir sınır olarak onlara üstün ya da hiç değilse onlara eşit bir yer alır. Leonardo (Resim 1.10) haklı olarak ışık-gölge karışığının (clair-Obscur) babası sayılır ve özellikle onun *Son Akşam Yemeği*, yeniçağ sanatında ilk defa olarak ışık ve gölgenin kompozisyon etkenleri olarak büyük çapta kullanıldığı ilk resim olmuştur ama eğer o şahane bir emniyetle yürütülmüş çizgiler olmasa bu aydınlık ve gölgeler neye yarardı?” (Wölfflin, 2000)

Resim 1.10: Leonardo da Vinci “Litta Drawing”

(en.wikipedia.org, 2016)

Mix desen diye de tanımlanabilecek bu tür yaklaşımlarda, birçok malzeme bir arada kullanılabilir gibi, mürekkep gibi akışkan malzemelerin kendi başına farklı kullanımlarıyla da gerçekleştirebilecek plastik etkiler, sanatçılara alternatif olarak üslupsal yaklaşımlar kazandırabilmektedir. Rönesans ve sonrasında sıkça kullanılan çizgi ve ton ağırlıklı desenler, sanatçılara hızlı etüt etme olanağı vermesi açısından sıkça kullanılmıştır.

Genel yapısıyla çizgisel, tonal ve lekesel diye tanımlanan desen çeşitleri, aslında desen türü açısından çoğu kere sanatçının anlık duygu ve düşüncelerini ifade ederken, sanatçının yaratım sürecindeki o ana göre ihtiyaç duyduğu şekil ile belirlenir. Çünkü eskiz olduğu kabul edildiğinde, bu desenlerin formu ışık-gölge, yakın-uzak, büyük-küçük, açık-koyu gibi zıtlık oluşturan değerlerle biçimlendirmesinde kullanabileceği en hızlı çözümlerdir.

Kısacası, sanatçının kendini ifade aracı olarak kullandığı desen, çizginin, lekenin ve tonun birbirini tamamlayıcısı olduğu duygu aktarımlardır diye ifade edilebilir. Eskiz kâğıtları ve defterlerine can veren, sanatçının “an”ının iz düşümleri olarak kabul edilebilecek desen, ister kesintisiz tek bir çizgi ile yapılmış olsun, ister tonal değerlerle gerçekçi bir hale bürünsün, ister boyanın yüzeyde bıraktığı lokal değerlerle ifade bulsun, her sanatçının en samimi ve kaygısız heyecanı ya da durağanlığı izlenebilecek bir anlamı içinde barındırır. Diğer bir deyişle, sanatçı belleğinin bir tür fragmanları gibidir.

1.2. Desenin Malzeme ile İlişkisi

Desen, kurşun kalem, mürekkepli kalem, kömür kalem, fırça, metal uç, pastel vb. gibi çizim malzemeleri kullanılarak yapılan en temel biçimsel düzenlemedir (Müftüoğlu, 2011).

Desen çizimin en önemli malzemeleri kuşkusuz kalem ve kâğıt olmakla birlikte ilk çağlardan günümüze dek duvar yüzeyi, ahşap ve hayvan derisi desen çiziminde malzeme olarak kullanılmıştır. Sanat alanındaki gelişmeler ve yenilikler, kullanılan malzemeyi de aynı ölçüde etkilemiş ve değiştirmiştir.

Ayrıca, kil ve balmumundan yapılmış tabletler, çanak çömlek, parşömen ve kumaş desen çizmek için günümüze kadar kullanılmış malzemelerdir (Pehlivan, 2009).

15. yüzyılda, yani desenin artık bağımsız bir form olarak karşımıza çıktığı dönemlerde, sanatçılar farklı teknik ve malzemeleri kullanarak deneysel desen çalışmaları yapmıştır. Fra Angelico, 1430 yılında *Davut Santur Çalıyor* adlı eserinde kalem, mürekkep ve yıkama tekniğini kullanmıştır. Antonio Pisanello (Resim 1.11), 1434 yılında *Yaban Domuzu* adlı çalışmasında kalem, mürekkep ve suluboya kullanmıştır. Ayrıca beyaz guaj, siyah tebeşir tozu ve gümüş uçlu kalemlerden yararlanmıştır. Jacopo Bellini, 1445 yılında kurşun uçlu kalemler kullanmıştır. Benozzo Gozzoli (Resim 1.12), 1447 yılında toprak boyasından kâğıt üzerine desen çalışmaları yapmıştır (www.visual-arts-cork.com, 2015).

Resim 1.11: Antonio Pisanello “Yaban Domuzu”

(www.fitzwilliamprints.com/, 2016)

Resim 1.12: Gozzoli Benozzo “Virgin and Child”

(collections.vam.ac.uk/, 2016)

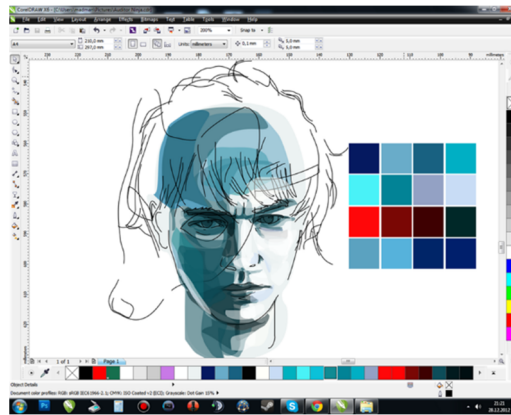
Sanatçılar, desenin çizgisel mi yoksa resimsel mi olacağını malzemeleri seçerek belirleyebilir. Yağlıboya, akrilik, mürekkep, kuru boya kalemleri renkli desenler yapmak için kullanılan malzemelerdir. Egon Schiele (Resim 1.13) başta olmak üzere birçok sanatçı, yağlıboya ya da akrilik gibi materyalleri kullanarak fırçayla desen tekniği ile çalışmalar üretmiştir. Bu çalışmalar, genellikle pentür olarak değerlendirilmektedir. Renkli kalemlerle çizilen desenlerdeki renkler resim yüzeyinde, kimyasal etkileşimlerden ziyade görsel karışımı mümkün kılmaktadır (Keser, 2005).

Resim 1.13: Egon Schiele "Standing Nude Young Girl"

(dayoftheartist.files.wordpress.com, 2016)

Ayrıca, teknolojinin getirdiği gelişmeleri göz önünde bulundurursak, MS Paint, Adobe Photoshop ve Corel Draw (Resim 1.14) gibi bilgisayar programları kullanılarak da artık desen çizmek mümkün olmaktadır (Keser, s. 93).

Resim 1.14: Corel Draw Programı İle Çizilmiş Dijital Bir Desen Örneği

(aprendergratis.es/, 2016)

1.3. Desenin Tarihsel Gelişimi

Kuşkusuz çizme eylemi ilk olarak tarih öncesi çağlarda bir iletişim aracı olarak kullanılmıştır. Objeler vasıtasıyla iletişim kurmaya çalışan ilk insanlar çizgisel bir gramer yapısı oluşturarak görsel bir dil yaratmanın ilk temellerini atmıştır (Atan, 2015). Henüz bir anlama bürünmeyen sesin yerini dolduran bu çizimler, çizgiler aracılığıyla insanoğlunun geçmişle bugünün bağına kuran bir köprü niteliğindedir.

“Bu görsel dilin ilk örneklerini Altamira ve Lascaux Mağara duvarlarında görebiliyoruz. Sadece bu görüntüler dahi insanoğlunun Paleolitik dönemde nasıl bir ‘gözlem ve göstergem’ gücüne sahip oldukları hakkında net bilgiler verebiliyor. Altamira ve Lascaux mağara duvarlarındaki desenler, o dönem desen çizerleri ile günümüz insanları arasında bilgi paylaşımında bulunabiliyor. Binlerce yıllık bir geçmişe sahip olan bu ilk desen örnekleri, günümüz çağdaş resim sanatının en güçlü referansları olarak kabul edilebilir. Aynı zamanda bu ‘primitif desen çizer ustaların’ desen sanatçılığının ilk duayenleri olarak da kabul edilebilir.” (Atan, 2015: <http://ahmetatan.blogspot.com.tr/2007/05/desen-nedir.html>)

Resim 1.15: Altamira Mağarasındaki Bizon Duvar Resmi

(www.nkfu.com/, 2016)

Çizgi ve desenin, insanın, doğa ve kâinatı anlama yolundaki deneyimlerini ifade edebileceği, araçlar olarak kullanılması, konuşma eyleminin çok öncesine dayanır. Lascaux ve Altamira mağaralarındaki primitif yapıdaki resimlere bakacak olursak (Resim 1.15), ana amacın devamlılık, içerik ve biçim olarak büyü ve günlük temel gereksinimler gibi işaretleri içerdiğini ve bunların tarihte önemli bir yer bulunduğunu görebiliriz. Bu göstergeler, desen ve çizginin yaşamsal bir motifin parçaları olduğunun başlıca kanıtlarıdır (ALBAYRAK, 2012).

Bu örneklerden yola çıkarak ilk insanların ürünü olan çizimlerin sadece din ve doğaüstü olmakla kalmayıp günümüzde kullanılan yazının temellerini de temsil ettiğini (Resim 1.16) ve bu bağlamda harf ve çizim arasında önemli bir ilişkinin olduğunu açıkça görebiliriz (Gombrich, 1997).

Resim 1.16: Rio Ointuras Arjantin Mağara Resmi

(curiosidades.com/, 2016)

“İnsanoğlunun var olması ile birlikte ilkel biçimde de olsa sanatta var olmuştur. İnsan geçirdiği evrimlere göre sanat da evrimleşterek gelişmiştir. İlk sanat örneklerini incelediğimizde; ilkel ve çok basit bir nitelik taşıdığını görürüz. Mağara duvarlarına yapılan boğa, bizon gibi av hayvanları, çok yalın bir biçimdedir. Fakat insanın yerleşik düzene geçmesi ile birlikte kültürel seviyesi yükselmiştir. Bu gelişmelere paralel olarak sanattaki nitelik giderek karmaşıklaşmıştır (Çelik, 1998).”

Tarih öncesi ve sonrasında mağara duvarları, kayalar, duvar yüzeyleri, ağaç kabukları, deri parçaları gibi yüzeylerde form bulan desenin, sanatsal anlamda tarihi, kâğıdın tarihiyle birlikte başladığı söylenebilir bir yaklaşımdır. Desenin yüzyıllardır gelişimini ve devamı açısından vazgeçilmezi olan kâğıdın kimin tarafından bulunduğu bugün kesin bilinmemektedir. Ancak bugünkü kâğıt hamuru ile elde edilen kâğıdın ilk modelinin milattan sonra 105'te Çin'de Ts'ai Lun adında bir saray görevlisi tarafından yapıldığı kabul edilmektedir (Resim 1.17). Ts'ai Lun ağaç kabukları, bez parçaları ve diğer lifli malzemeleri özlü ve yumuşak bir hamur haline gelinceye kadar dövüp elde ettiği hamuru geniş bir tekne içinde suyla karıştırarak ilk mekanik odun hamurunu elde etmiştir. Daha sonra gözenekli bir kalıp, hamurun içine daldırılıp yukarıya kaldırıldığında, su gözeneklerden süzülerek aşağıya akıtılmış ve kalıbın yüzeyinde lifli bir tabaka elde

edilmiştir. Kâğıdın keşfinden bugüne kadar 2000 yıl geçmiştir. Orta Asya'da yapılan araştırma ve kazılarda, üçüncü ve yedinci yüzyıllar arasında kullanılan kâğıtların dut ağacı kabukları, kendir, kenevir ve pamuktan yapılmış olduğu anlaşılmıştır. Kâğıt, Çin'den Orta Asya'ya, oradan da İran'a geçmiştir. 751 senesinde yapılan Talas Meydan Muharebesi'nden sonra, Çin'den alınan esirlerden kâğıt yapımı öğrenilmiştir. Çin'in dışında ilk defa Semerkant'a, Yakın Doğuda ise ilk defa Abbasi hükümdarı Harun Reşid zamanında 754 senesinde Bağdat'ta kâğıt yapım merkezi kurulmuştur. Batı âlemi ise Müslümanlardan 400 yıl gibi uzun bir zaman sonra yine Müslümanlar sayesinde kâğıdın varlığından haberdar olmuşlardır. Bundan sonra Şam, Yergen ve Mısır'da kâğıt fabrikaları kurulmuştur. Kuzey Afrika'nın Müslümanlar tarafından fethedilmesi ve ardından İspanya'ya yerleşilmesi üzerine, kâğıt fabrikaları da oraya taşınmıştır. Müslümanlar tarafından kurulması ve Avrupa'nın ilk kâğıt fabrikası olması bakımından bu fabrikalar çok önemlidir. Böylece Çin'de binlerce yıl önce imalatına başlanan kâğıt, zamanla daha yeni metotlarla üretilmiş ve 18. yüzyılda Fransa'da ilk defa kâğıt makinesi yapılmıştır. Teknolojik gelişmelere paralel olarak kâğıt makinelerinde de sürekli değişmiş ve bugünkü çok motorlu tahrik sistemli, Hamurun kesafet (yoğunluk), sıcaklık, PH, gramaj ve rutubet gibi özelliklerini kontrol altında tutabilen otomatik kâğıt makineleri ortaya çıkmıştır (Kâğıthane-i Yalakabad, yayınevi, Yalova Belediyesi- İbrahim Müteferrika Kâğıt Müzesi, Yazar: çok yazarlı, copytürk printhause, 2013 Yalova).

Resim 1.17: Tarihteki İlk Kâğıt Örnekleri

(upload.wikimedia.org, 2016)

Kâğıdın bu bağlamda endüstrileşmesiyle birlikte kolay erişilebilirliği sağlanmış ve sanatçılar için resim yapabilmek için vazgeçilmez bir materyale dönüşmüştür.

Resim 1.18: Bizans Dönemine Ait Parşömen Üzerine Yapılmış Bir Desen Örneği

(s-media-cache-ak0.pinimg.com/, 2016)

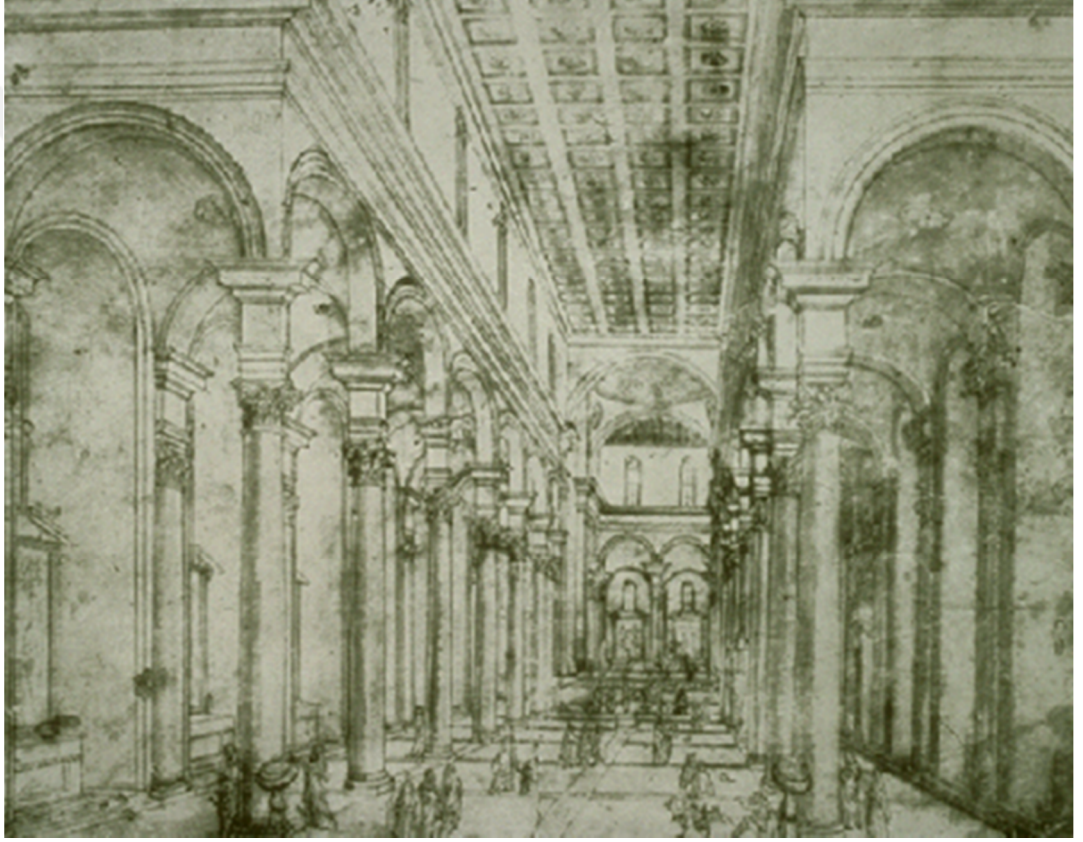
Kâğıdın Avrupa’ya girmesi ile birlikte desenin tarihsel gelişimine bakıldığında ise desenin, yağlıboya veya heykel için kullanılan bir ön çalışmadan ziyade bağımsız bir sanat belgesi olarak kullanılması, 14. yüzyılın sonlarına doğru başladığı kabul edilmektedir (Resim 1.18). Bu yıllarda İtalyan ressam Cennini (1369-1440), deseni, yağlıboya resme giden en önemli geçit olarak değerlendirmiş (Resim 1.19) ve kâğıdın da yaygınlaşması ile birlikte, desen kendi başına bir sanatsal disiplin olarak kimlik kazanmaya başlamıştır.

Resim 1.19: Cennini Cennino “Horses Sketches”

(www.gonnelli.it/, 2016)

15. yüzyılda Rönesans'ın başlamasıyla çok önemli gelişmeler kendini gösterdi. Klasik sanatın yeniden keşfi, bilimin ön plana çıkması, sanatsal mirasın gelişimi ve sanatçının yeni rolü desen anlayışında kavramsal bir gelişme sağladı. Desen, bir taslak olmaktan çıkıp başlı başına bir araç sanatsal ifadenin vazgeçilmez bir parçası oldu. Ayrıca, desen tasarım ve deneysel çalışmalarda kullanılan bir figür haline geldi. Da Vinci ve Michelangelo, deseni doğayı tasvir etme konusunda önemli bir figür olarak tanımladı. Brunelleschi (Resim 1.20), deseni olağanüstü mimari tasarımlarının bir vazgeçilmezi olarak gördü. Yine Pisanello, harika hayvan desenleri üretti (Horton, 2015).

Resim 1.20: Filippo Brunelleschi “Perspective drawing of Santo Spirito Church”

(uploads5.wikiart.org/, 2016)

Bu dönemde Dürer'in yaratıcı duyarlılık ve metodoloji üzerine yaptığı çalışmalar (Resim 1.21) Alman Rönesans'ının karakterize edilmesinde önemli bir rol üstlendi. (<http://www.visual-arts-cork.com>)

Resim 1.21: Albrecht Dürer “Coat of Arms with a Skull”

(uploads6.wikiart.org/, 2016)

“16. yüzyılda ışık ve gölgenin önemli bir etken olarak ortaya çıkışı çizginin egemenliğinden hiçbir şeyi değiştirmmez. Çizgisel bir görünüme bağlı kalmak başka, bilinçli bir şekilde çizgiyi amaç edinip ona yönelerek çalışmak başkadır. Çizgiye karşı tamamiyle bağımsızlık, tam da çizginin karşıtı olan ışık ve gölgenin olgun bir hale gelmiş olduğu zamana rastlar. Çizgisel üslup karakterine geçiş nedeni, çizgilerin var olmaları değil, onların ifadelerindeki güç kendilerini izlemeleri için gözlere yaptıkları baskı idi.” (Wölfflin, 2000).

16. yüzyıl sonlarında Annibale Carracci, kardeşi Agostino Carracci ve kuzeni Ludovico Carracci sonradan ismi değiştirilip “Accademia degli Incamminati” olan, aynı zamanda The Bolognese School of Art’ın temelini oluşturan “Academy degli Desiderosi” adlı okulu kurdular. Bu okulda klasik desen üzerine önemli çalışmalar yapıldı. (<http://www.visual-arts-cork.com>)

16. yüzyılın en önemli desen ustalarından biri de Hollandalı sanatçı Rembrandt Van Rijn’dir. Sadece birkaç basit formla hareket ve duyguları olağanüstü bir şekilde yansıtabilme yetisine sahipti (Resim 1.22).

Resim 1.22: Rembrandt Harmenszoon van Rijn “Saskia in Bed”

(www.garyschwartzarthistorian.nl/, 2016)

Rokoko’nun 17. yüzyılın ortalarında Fransız kültürünün etkisi altında kalmasıyla dekoratif çizgiler Jean-Antoine Watteau (Resim 1.23) ve François Boucher (Resim 1.24) gibi sanatçıların kırmızı siyah ve beyaz tebeşirle yaptıkları desenlerle ön plana çıkmaya başladı (Mules, 2004).

Resim 1.23: Jean-Antoine Watteau “Woman Lying on a Sofa”

(s-media-cache-ak0.pinimg.com/, 2016)

Resim 1.24: François Boucher “Vertumnus and Pomona”

(www.metmuseum.org/, 2016)

Bu yüzyılda, Jacques Callot (1592-1635) otuz yıl süren savaşın etkisini yansıttığı grafik illüstrasyonlarıyla (Resim 1.25) ve Claude Lorrain büyük bir gelişme sayılabilecek açık hava peyzaj desenleriyle (Resim 1.26) göze çarpmaktadır.

Resim 1.25: Jacques Callot “Gobbi and Other Bizarre Figures”

(www.artsy.net/, 2016)

Resim 1.26: Claude Lorrain “Landscape”

(www.theantiquarium.com/, 2016)

18. yüzyıla gelindiğinde akademi ve birçok sanatçının yapılarına karşı bir isyan hareketi doğdu ve Romantik gelenekten gelen yumuşak ve daha özgür bir üslup göze çarpmaya başladı. (Horton, 2010)

Bu dönemde Jean-Antoine Watteau (Resim 1.27) ve birçok Fransız sanatçı deseni yağlıboya resimde sağlam figürler elde etmek için bir alıştırma tekniği olarak kullandı. (<http://www.visual-arts-cork.com>)

Resim 1.27: Jean-Antoine Watteau "Three Studies of a Woman Wearing a Feathered Hat"

(www.thejackdaw.co.uk, 2016)

Yine bu yüzyılda önemli birçok gelişme yaşandı; kalemler üreilmeye başlandı ve birçok sanatçının başlıca çizim malzemesi haline geldi. Fransız sanatçı Jean-Auguste-Dominique Ingres (Resim 1.28) bu yöntemle portre çizimleri üretti. İspanyol Francisco Goya'nın bu dönemdeki olağanüstü ifadeci desenleri (Resim 1.29) herkes tarafından bilinmektedir (Mules, 2004).

Resim 1.28: Jean Auguste Dominique Ingres "The Gatteaux Family"

(upload.wikimedia.org, 2016)

Resim 1.29: Francisco Jose De Goya "This Is Worse"

(s-media-cache-ak0.pinimg.com/, 2016)

1900’lerde sanat, geçmiş geleneklerinden kurtuldu ve çizimin tanımı değişti. Çizim artık bir sanatçının olmasını dilediği her şey olabilirdi. Kübizm, Soyut Dışavurumculuk (Resim 1.31)/(Resim 1.32), Fovizm ve Postmodernizm gibi hemen hemen bütün modern sanat hareketleri çizim ekseninde kendini var ederek kendi deneysel ve üslupsal tavırlarını desen aracılığıyla ortaya koydular.

Resim 1.30: Jackson Pollock "Untitled" 1944

(www.artic.edu/, 2016)

Resim 1.31: Robert Rauschenberg "XXXIV Drawings for Dante's Inferno" 1964

(www.moma.org, 2016)

BÖLÜM 2: DESEN ANLAYIŞININ ÇAĞDAŞ SANATA YANSIMA BİÇİMLERİ

2.1. Desenin Çağdaş Sanattaki Yeri

Mağara resimleriyle başladığı kabul edilen çizginin, günümüz sanatında anlam ve form açısından farklı şekillerde sanatsal ifade aracı kullanımı uzun bir gelişim ve aşama göstermiştir. Bu bağlamda desen; eskiz, taslak, etüt gibi sanatçının ön hazırlık evrelerini tanımlayan bir anlamı içerirken, zamanla kendi başına sanatsal bir disiplin olarak kullanılmaya başlanmıştır. Çizginin serüveni sanatçının kişisel serüvenine dönüştüğü tarihsel süreci boyunca desen, günümüz sanatında multi-disipliner bir anlayışla birçok sanat alanında kullanılmaktadır.

Fotoğraf makinesinin icadıyla birlikte değişmeye başlayan sanatsal üretim biçimleri, klasik sanatın öğretilerinin ve disiplinlerinin dışına çıkarak modernizm ve sonrasında yeniliği felsefe olarak kabul etmiş ve klasik anlamda tuval ve kâğıdın kullanımını değiştirdiği gibi, zamana ve mekâna yönelik yeni sanatsal üretimler de geliştirmiştir. Desende bu anlamda birçok disiplinde farklı kullanım alanlarının ifade aracına dönüşmüştür.

“Günümüzde ise desen, plastik bir etkinlik olarak yaşamımızın her alanında, yaptığımız planlara ilişkin karalamalardan tutun da bir mekânda varlığımızın işaretlerini aktardığımız grafitiler kadar çevremizde genişleyen bir formda yayılmaktadır. Özellikle 1960’larda çizginin, sembolik değeri önemsizleştiği ‘soyut bir işaret’ olarak ele alınmaya başlaması ile kavramsal sanatçılardan itibaren yeni sanatsal yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Çizginin soyut bir düşünce olarak radikal dönüşümünde desenin beyaz kâğıt yüzeyinden zaman ve mekâna yayıldığını izleriz. Güncel örneklerde desenin kapsamı, bir noktanın hareketinin galeri duvarları boyunca sürdürülmesi ya da bir dansçının sahnede dinamik çizgiler oluşturan hareketlerine kadar genişlemektedir (Türkmenoğlu, 2011).”

Çağdaş sanatta desenin anlatım dili değiştiği gibi deseni meydana getiren materyaller de sanatçıları kâğıt ve kalemin dışına çıkarmaya bir nevi mecbur kılmıştır. Teknolojinin olanakları da bu bağlamda sanatsal malzemeleri zenginleştirmiş ve sanatçılara sonsuz yaratım olanakları sunmuştur.

Dolayısıyla, kâğıt yüzeyinden üç boyutlu forma, LED flüoresan tüplerden (Resim 2.1) (ışık sanatı) performansa, yeryüzü sanatından (Resim 2.2) sokak sanatına ve enstalasyona

kadar çağdaş sanat disiplinlerinin her alanında çizgi ve desen, sanatçıların en sık tercih ettiği ve kullandığı anlatım dili olmuştur.

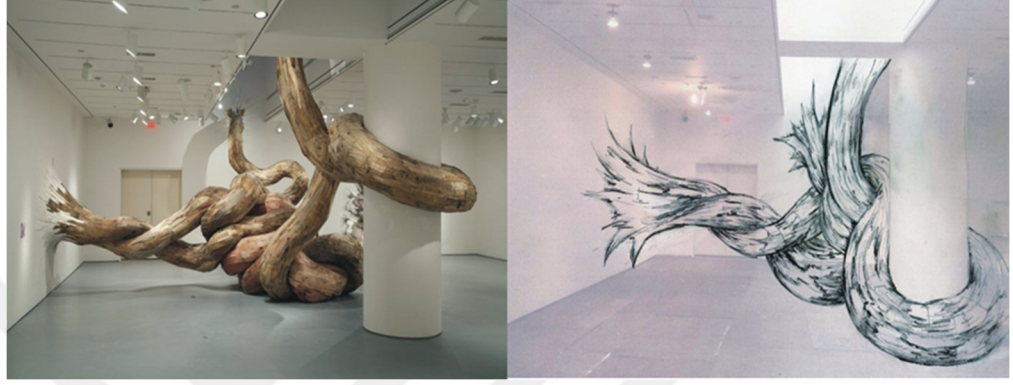

Resim 2.1: Bremen - Kalihafen - China Nights - (By JanLeonardo)
(www.lightart-photography.de, 2016)

Resim 2.2: Bruce Munro
(www.mymodernmet.com, 2016)

Özellikle 1990 yıllarının ortalarına doğru çizim/desen bir yapıt olarak yeni nesil kavramsal ve performans sanatçıları için önemli bir medyum haline gelmiştir. Bugünkü çağdaş sanatın içinde yer alan gösteriler, yerleştirmeler ve performansların arka planlarını incelediğinde (Resim 2.3) çizgi ve desenin ne kadar sıklıkla kullanıldığı görülmektedir (Voorhoeve, 2016).

Resim 2.3: Henrique Oliveira, Bololô, 2011, Wood, hardware, pigment
(africa.si.edu, 2016)

Kısacası; çizgi ve desen, çağdaş sanat içinde klasik sanat yapma biçimlerine alternatif olarak yer almaktadır ve geleneksel yapısını korumakla birlikte desenin kâğıt üzerinden taşabilmesi ve uygulanabilirliğinin sonsuz olanakları sayesinde çağdaş sanatçılar için popüler bir anlatım dili haline gelmiştir. Desenin kâğıt ve kalemin dışında farklı medyumlar ile birçok alternatif malzemeyle uygulanabilir olması, günümüz sanatında desenin anlamına yeni anlamlar katarak tek başına sanatsal disiplin olarak çağdaş sanatta yerini almıştır.

2.2. Desenin Bir İfade Biçimi Olarak Çağdaş Sanatta Kullanımı

“Çağdaş desen ve çizimlerin bireysel hikâye şeklinde pratiğe dökülebileceğini, ortak bellek, bireysel mitoloji, kültürel miras, çok anlamlılık, kamusal alan ve sosyal yaşamın sınırları arasında desenin varlığının oldukça, değiştiğini, klasik sanatçılardan alıntılarla, sinema, fotoğraf gibi disiplinlerle çizimlerin kaynaşabileceğini, izleyicinin ve kamunun bile artık desene katılabildiğini belirtirler.” (ALBAYRAK, 2012)

Bu bölümde; çağdaş sanat alanında desenin ve çizginin kullanım çeşitlerini referans sanatçıların eserleri üzerinden yapıt okuma yaparak incelenecektir. Geleneksel desen anlayışının dışındaki bakış açılarının yer aldığı bu eserler, bu çalışma için deseninin günümüz sanatında önemini ifade etmek ve geldiği yerin anlamını tespit etmek açısından önem taşımaktadır.

Kâğıdın dışında birçok malzeme ile ifade gücü bulan günümüz sanatında desen, çizginin sanata sunduğu sonsuz olanaklar ile her mekânda sıkça izleyicinin karşısına çıkmaktadır. Küçük bir nokta ile başlayan çizginin serüveni, birçok sanat disiplini için yeni olanaklar yaratmaktadır. İsviçreli sanatçı Zilla Leutenegger de bu bağlamda çalışmalarında deseni mekân duvarları üzerinde kullanarak deseni geleneğinin dışına taşımıştır. Duvar yüzeyine yaptığı desenlerini ışık ve video görüntüleri ile birleştirerek imgeler arasında espas odaklı enstalasyonlar üretmektedir. Sanatçıya göre, işleri ironi ve görsel bir espri anlayışı içermekte, ayrıca izleyici üzerinde sürpriz etkiler yaratmaktadır.

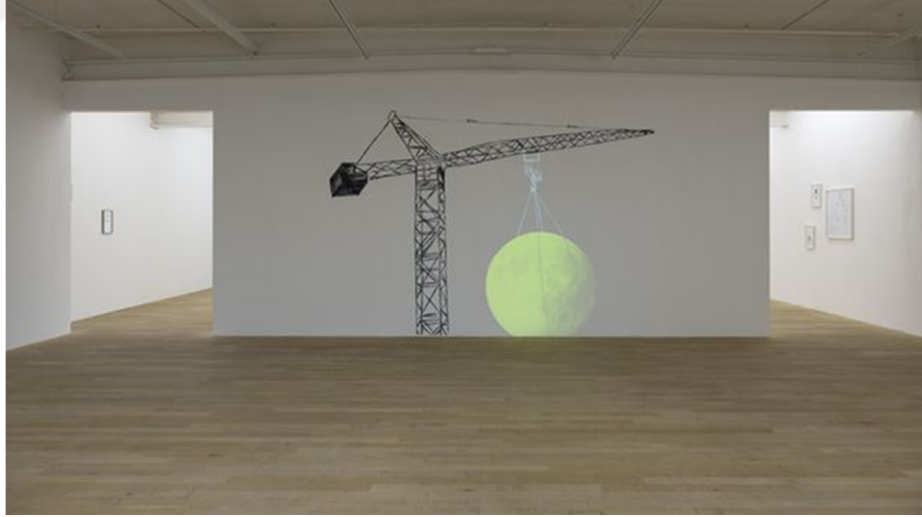
Munich Apartment adlı çalışmasında (Resim 2.4) görüldüğü üzere, Leutenegger mekânı bir iki boyutlu yüzey gibi kullanmış ve üç boyutlu nesne arasında çizgi ilişki kurarak mekan tasarımı yapmıştır. Işığın yarattığı etki çalışmasına realite katmıştır. Tek çizgi ile anlatım bulan bu yerleştirmede, kesintisiz çizginin ifade bulduğu birden fazla perspektif ile de algı yanılsaması yaratılmıştır. Ayrıca ev içi yaşamları çalışmalarında konu alması, mekânın cinsiyetleştirilmesine gönderme niteliğindedir.

Sanatçı mimarlık (Resim 2.5), ev hayatı, çocukluk gibi evrensel temalardan yola çıkarak işler üretmektedir. Genel olarak üretim sürecinde kendi bedenini kullanmaktadır ve bunu da kadının kahramanlığı olarak tanımlamaktadır. (<http://www.fact.co.uk/>)

Resim 2.4: Zilla Leutenegger, Munich Apartment

(www.sammlung-goetz.de/, 2016)

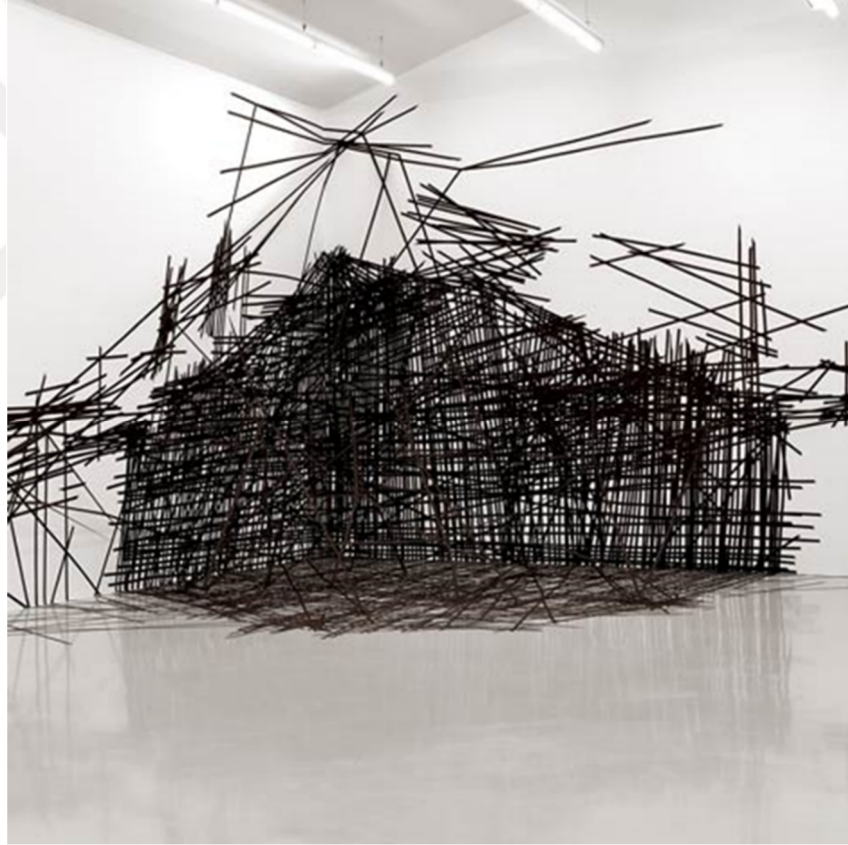
Resim 2.5: Zilla Leutenegger, "Moondiver" (2015)

(www.nzz.ch/, 2016)

“İnsana ait algıların mekândan bağımsız olması düşünülemez. İlk insanın çizimlerinden beri plastik sanatlarda mekân kurgusuna atfedilen tasarımların da yine uç noktada bir ilişki ile Rönesans resmi de dahil olmak üzere insanın kendisini

mekânda duyumsama ve algıları ile ilgili olduğunu belirtebiliriz. Rönesans'ın geometrik mekânı, insanın kendisini bir akıl varlığı olarak algılamasını belirtiyordu. Çağdaş örneklerde ise mekâna ilişkin tasarım bir anlamda kişi ve çevresi arasında sürekli dönen ilişkiler yoluyla üretilen bir kendilik duygusunun anlatımıdır. Desen dolaysız bir şekilde bu duygunun kurgusal doğasını sorgulamaktadır.” (Türkmenoğlu, 2011)

Monika Grzymala ise desenin kâğıt dışına çıkmasını ve üç boyutlu bir hale dönüşmesini sağlayan bir sanatçıdır. Çizgiyi başlangıç ve bitiş olarak tanımlayan sanatçı, siyah bantlarla oluşturduğu düzenlemelerle (Resim 2.6) adeta mekânı bir kâğıt gibi kullanmaktadır ve sanatçı çizginin ivmesel hareketlerini büyük bir ustalıkla mekâna yansıtmaya yetisine sahiptir.

Resim 2.6: Monika Grzymala, Polyeder / Polyhedron, 2011, 4 km siyah bant

(www.t-r-a-n-s-i-t.net/, 2016)

Sanatçının işleri bir anlamda var olan mimariye sonradan bir müdahale niteliğindedir. Grzymala, bu yolla çizgiyi özgürleştirdiğini ifade etmektedir. (Relationships between the image carrier and the line, October 5, 2011, Caroline Schilling, www.hatjecantz.de)

Resim 2.7: Monika Grzymala, Transition, 8.3 km siyah ve beyaz bant

(www.t-r-a-n-s-i-t.net/, 2016)

Sanatçı, çizgiyi heykelsi bir öğeye dönüştürmek için kilometrelerce uzun bantlar ve el yapımı Washi kâğıtları gibi çeşitli malzemelerden yararlanmaktadır (Resim 2.7).

Günümüz Türk çağdaş sanatının önemli temsilcilerinden biri olan sanatçı Mehmet Güleryüz (Resim 2.8), (Resim 2.9): “Desende bariyerin ötesine geçmek son derece zor. Deseninizin özel olması lazım. Konusunu falan kapatınca görülen çizgi, size özgü olmalı. Ben, deseni başlı başına bir ifade aracı olarak görürüm. Sanatçının çıplak aklıdır kâğıttaki,” sözleriyle desenin geldiği noktayı ve birincil bir ifade aracı olarak çağdaş sanattaki yerini ve önemini vurgulamaktadır. (Ezgi Atabilen ve Mehmet Güleryüz Söyleşisi 24 Kasım 2012 <http://www.hurriyet.com.tr/keyif/22000407.asp>)

Resim 2.8: Mehmet Gülerüz Kâğıt üzerine desen

(www.mehmetguleryuz.com/, 2016)

“Gülerüz’ün desenleri, işaretlerle aktarılmış günceler gibidir. Her tür insani zaafın birinci elden aktarıldığı, düzeltmelerden yoksun, maskelenmiş ‘ben’in kendini duyurduğu kaygan, tehlikeli bir bölge, desen alanı, boş kâğıt! Gülerüz’de desen her zaman öndedir, yön göstericidir, sanatçının başat aracıdır. Ressam deseni hiçbir zaman tablo resmine bir hazırlık, bir eskiz olarak düşünmez, ilk çizmeye başladığı andan itibaren, desen, onun için başlı başına bir yaratıdır.” (Canan Beykal <http://ki-tap.ykykultur.com.tr/>)

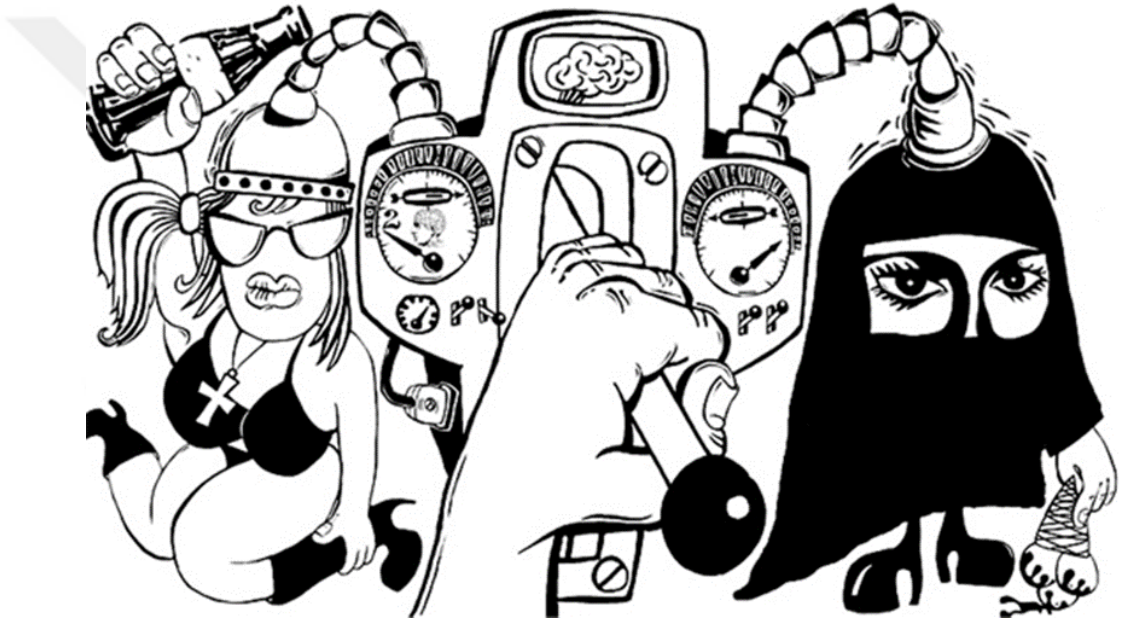
Resim 2.9: Mehmet Gülerüz, Kâğıt Üzerine Desen

(www.mehmetguleryuz.com/, 2016)

Çağdaş sanattaki gelişmeler desen ve grafik tasarım ilişkisi üzerinde de önemli bir etki yaratmıştır. Sanatçılar deseni bir tasarım ögesi olarak kullanmaya başlamışlardır.

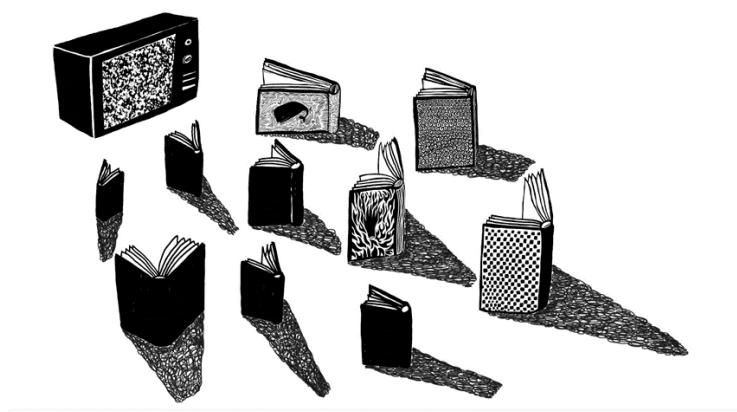
İstanbul’da yaşayan ve üreten bir sanatçı olan Memed Erdener kalem, kâğıt, boya ve bazen de stencil tekniği ile politik içerikli desenler üretmektedir. (Resim 2.10)

Erdener, 1997 yılında *extramücadele* isimli bir proje meydana getirmiştir. Erdener *extramücadele* projesini, sosyal baskı altındaki insanlar için logolar üreten kurmaca bir tasarım firması olarak tanımlamıştır. (Resim 2.11)

Resim 2.10: Memed Erdener, Welcome to The Machine, Kâğıt üzerine çini mürekkebi
(cuadroart.com, 2016)

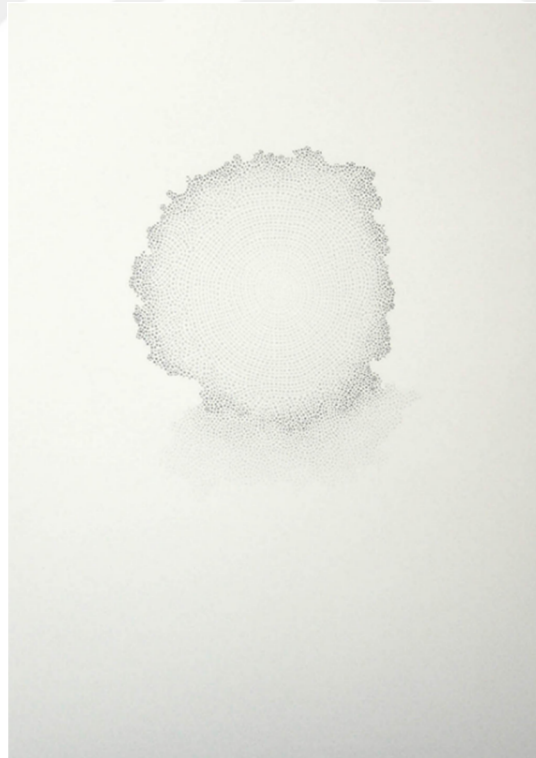
“Erdener’in imgeleri 1920 ve 1930 yıllarındaki Türkiye’inden yola çıkarak, dönemin popüler dergi grafikleri, siyasi parti afişleri ve sokak işaretlerini ele almaktadır. Beyaz kâğıt üzerine koyu figürler halinde beliren imgeler ve adeta siyah, beyaz arasındaki bir çekişme hissi yaratmaktadır. Bu da çağdaş Türkiye’deki ideolojik ayrılığın bir yansıması olarak görülmektedir (Dexter, 2005).”

Resim 2.11: Memed Erdener, Superpool and Extrastruggle, Kâğıt üzerine çini mürekkebi

(www.extramucadele.com, 2016)

Londralı bir sanatçı olan Frances Richardson ise çeşitli sertlikte grafiti kalemler kullanarak şekil ve derinlik ilişkisi üzerine desenler üretmektedir. Sanatçı küreler, boşluklar, takımyıldızları, amibik formlar gibi bellekte kalan görüntüler üzerine çalışmaktadır. (Resim 2.12)

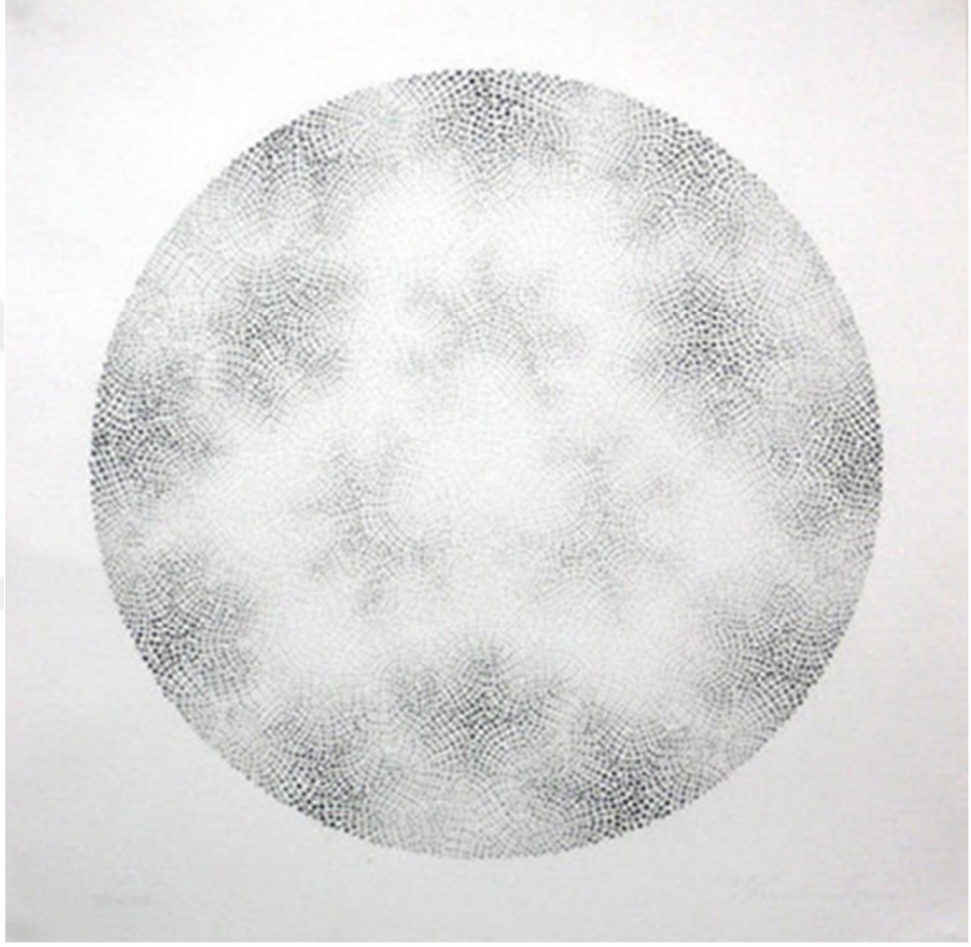

Resim 2.12: Frances Richardson, 2008, Kâğıt üzerine kalem, 50 x 35 cm

(www.kudlek.com, 2016)

Fr Richardson deseni anın kavramsal durumunu yansıtmak olarak değerlendirmekte (Resim 2.13) ve bakış açısını şu sözleriyle açıklamaktadır:

“Desen soyut bir anın fiziksel halidir ve izleyiciye anın gerçekliğini aktarır. Çalışmalarımda varlığı boşluğun içine çekmeye gayret ediyorum.” (<http://www.drawingcenter.org>)

Resim 2.13: Frances Richardson: '020603', 2008, Kâğıt üzerine kalem

(www.dmcontemporary.com/, 2016)

“Desen, bağımsız bir sanat formu olarak, yaratıcı ifadeye büyük bir alan sunmaktadır. Cisimler, uzay, derinlik, üç boyutluluk ve hatta hareket desen yoluyla görünür hale getirilebilir.” (Drawing, <http://www.visual-arts-cork.com/drawing.htm>)

Kanadalı performans sanatçısı Alana Bartol, beden hareketleri ve duygusal dışavurumların çizim üzerindeki etkilerinden yola çıkarak performanslar gerçekleştirmektedir. (Resim 2.14)

Resim 2.14: Alana Bartol, “Synchronicity No. 3”

(collettebroeders.com/, 2016)

Şüphesiz ki günümüz dünyasında sanat ve bilimin birbiriyle olan ilişkisi ve bu iki disiplinin birbiri üzerindeki etkisi göz ardı edilemez. Birçok çağdaş sanatçı, bilimden beslenerek işler üretmektedir. Bu işler, sanatçının bulunduğu konumu ve kullandığı malzemeyi de direkt olarak etkilemektedir.

Kaliforniya’da yaşayan sanatçı Russel Crotty, büyük küreler (Resim 2.15) üzerine yaptığı deniz, sörf ve astronomi temalı desenlerle tanınmaktadır. Sanatçı kendi astronomik gözlemlerinden yola çıkarak işler üretmektedir. (Resim 2.16)

Resim 2.15: Russel Crotty, Astronomik Küreler

(www.russelcrotty.com, 2016)

“Crotty’nin çizimleri, dalgaları duygusal, romantik ve deneysel bir anlayışa sadık kalarak betimlemektedir. Sanatçı kendi tasarladığı bir teleskop yardımı ile yıldızları gözlemleyip ‘atlaslar’ olarak tanımladığı kürelerin üzerine panoramik desenler çizmektedir (Hoptman, 2002).”

Sanatçı, Sanat ve Bilim Enstitüsü(UCSC), UC Lick Rasathanesi, Teorik Astrofizik Santa Cruz (TASC) ve San Jose Çağdaş Sanat Enstitüsü gibi önemli bilim ve sanat kurumları bünyesinde çalışmalar sürdürmüştür. (<http://ias.ucsc.edu/>)

Resim 2.16: Russel Crotty, Peyzaj Küreleri

(www.russelcrotty.com, 2016)

Günümüz sanatında desen anlayışını geleneksel değerlere sadık kalarak yaşatmaya çalışan ve bu kavramsal çizgide işler üreten sanatçılardan biri de portre (Resim 2.17), figür, peyzaj ve natürmort gibi temaları işleyen Londralı sanatçı Nick Miller’dir. Bu temalar üzerinden direkt olarak canlı desenler (Resim 2.18) üreten sanatçı, geleneksel desen anlayışının çağdaş sanat içindeki varoluşunu ve gelişimini irdelemektedir.

Resim 2.17: Nick Miller, “Patrick”. 1996. Kâğıt üzerine Kömür, 154 x 122 cm,
(www.nickmiller.ie/, 2016)

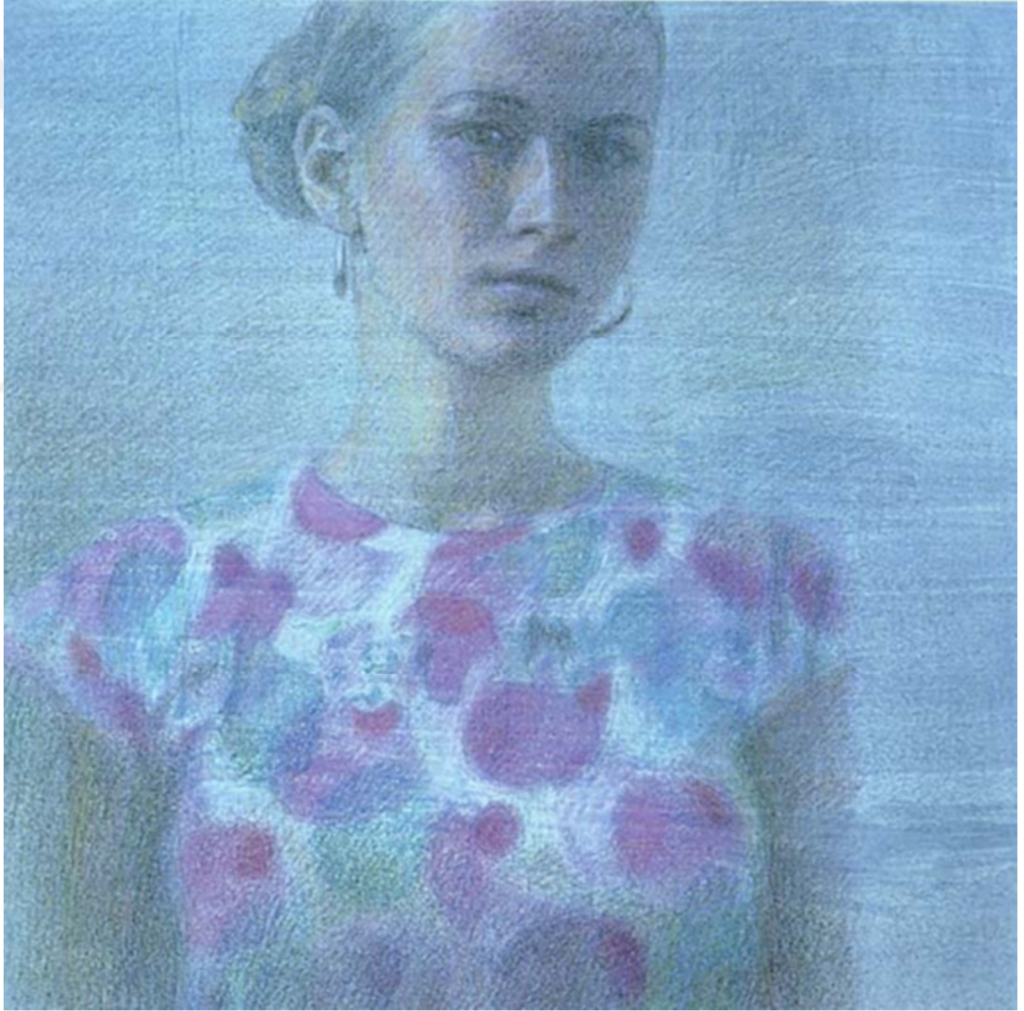
Miller’in desenleri genellikle yakın plandan yapılmıştır. Sanatçı bunu varlıksal bir işbirliği ve gerçeği fiziksel olarak gözlemlene olarak tanımlamaktadır. (<http://www.nickmiller.ie/>).

Resim 2.18: Nick Miller, Reuben. 1996. Kâğıt üzerine Kömür, 154 x 122 cm
(www.nickmiller.ie/, 2016)

Genel olarak mesafeli ve analitik olan desen anlayışından farklı olarak sanatçının çizimlerinde objeler, peyzajlar ve portreler hâlâ canlılık hissini korumaktadır ve bunu izleyiciye samimiyetle yansıtmaktadır. (<http://www.nyss.org/> David Cohen)

Çalışmalarında Romantizm etkilerinin görüldüğü Graham Little ise postmodern yaklaşımla geçmiş ile bugünü harmanlayarak moda-reklam dergi kapaklarını çağrıştıran kâğıt üzeri renkli desenler (Resim 2.19) çalışmaktadır. Desenlerinde genellikle kadın figürlerine yer veren sanatçı, gizemli ve karamsar bir atmosferle kendi ikonlarını desen diliyle yaratmaktadır. (Resim 2.20)

Resim 2.19: Graham Little kâğıt üzeri akrilik ve renkli kalem, 36x37 cm, 2000

(www.liveinternet.ru/, 2016)

Resim 2.20: Graham Little kâğıt üzeri akrilik ve renkli kalem

(www.liveinternet.ru/, 2016)

Kâğıdı ve renkli kalemleri tuval resmi gibi kullanan sanatçı, deseni eskiz olma anlayışından çıkartarak desene kendi başına bir değer katmıştır. İngiliz sanatçı Little genellikle çalışmalarını, ünlü moda dergilerine konu olan modellerden seçerek popüler kültürün güzellik imgelerine ve ikonlarına Pop-Art'ın ifade biçiminden farklı biçimde gönderme yapmaktadır. Desenlerindeki model ve nesneler arasındaki ilişki de kurgulanmış bir çeşit sahne görünüşünü çağrıştırmaktadır. (Hoptman, 2002:150)

Kısacası; kültürü, zamanı, düşüncesi ne olursa olsun çizgi ve desen sanatçının her anında ona tanıklık eden ve düşünce ve hislerini ifade edebilen bir araç olmuştur. Sınırların ortadan kalktığı multi-disipliner sanat anlayışının hâkim olduğu günümüz sanatında da desen, kendine önemli bir alan açabilmiş ve birçok disiplin için sonsuz olanaklar sunmuştur. İki boyutlu alandan üç boyutlu formlara kadar boşluğa biçim katabilecek statik-hareketli, kısa-uzun, eğri-düz gibi birçok karşıt kavramı birçok farklı malzemeyle buluşturabilecek olanaklar sunan çizginin gücüyle var olan desen, çağdaş sanatının en popüler ifade araçlarından biridir. Gelişen teknolojinin sanata yansıma biçimleriyle de yeni kullanım alanlarının yaratılacağı kabul edilebilir bir yaklaşımdır.

BÖLÜM 3: UYGULAMALI ÇALIŞMALAR

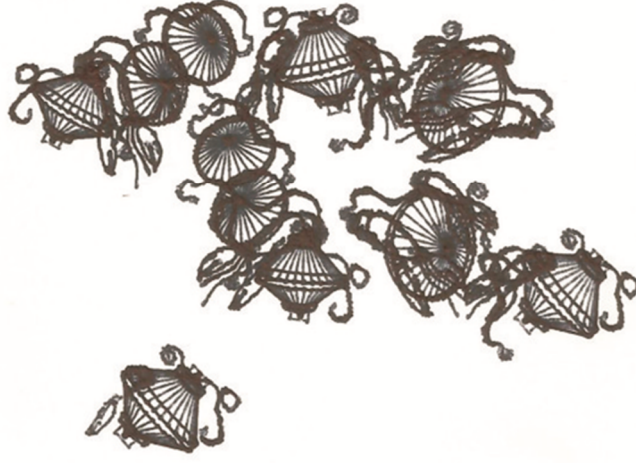
Bu tez kapsamında ürettiğim desenlerin kavramsal altyapısı çizginin, sanat üretme sürecinde bir ön hazırlık ya da bir taslak mahiyetinde kullanılmasından ziyade birincil bir ifade formu olarak günümüz çağdaş sanatında geldiği yer üzerine konumlanmaktadır. Çizgiyi öncelikli plastik bir değer olarak performans ve yeni medya sanatları gibi farklı disiplinlerle olan ilişkisinden yararlanarak çizginin sanat üretimindeki dağarcığını sorgulamaktadır.

Bununla birlikte, insan portreleri, gazete-kitap sayfalarından alıntıladığım imajlar, elbise ya da sokakta tesadüfen gözüme çarpan herhangi bir nesne, bir nevi ilk çizgiyi atmamdaki belirleyici unsur olabilmektedir.

Desenlerimin oluşum süreci tamamen bir devamlılık mantığı içinde yürümektedir. Devamlılık, figürün ya da nesnenin anatomik yapısına sadık kalarak yani öz esas alınarak oluşmaktadır. Devamlılık vurgusu üst üste geçmiş, çizgisel katmanlar oluşturularak yapılmakta ve çizginin kendi içindeki devinimi sorgulanmaktadır.

Resim 3.1’de, çizgi katmanlaşarak bir devamlılık içinde adeta kendi kendini tekerrür etmektedir. Belli yerlerde değişim gösteren yoğunluk merkezi, desene lirik bir anlatım katmaktadır. Bu yapılırken de figürlerin anatomik yapılarına sadık kalınmıştır.

Resim 3.2 ve Resim 3.3’de de aynı şekilde bir üst üste binmişlik söz konusudur. Milimetrik kaydırmalar yapılarak bir tekrarlamaya gidilmiştir. Bir yandan bu durum göz üzerinde bir yanılsamaya da neden olmaktadır.

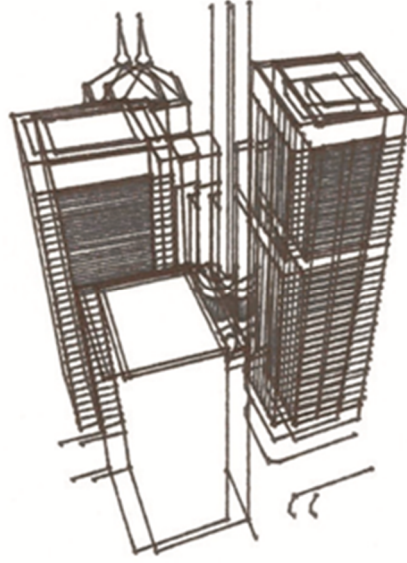
Resim 3.1: “İsimsiz”, Kâğıt Üzerine Mürekkepli Kalem, 10x10

Ahmet Arslan

Resim 3.2: “İsimsiz”, Kâğıt Üzerine Mürekkepli Kalem, 10x10 cm, 2015

Ahmet Arslan

Resim 3.3: “İsimsiz”, Kâğıt Üzerine Mürekkepli Kalem, 10x10 cm, 2015

Ahmet Arslan

Her ne kadar desenlerimi tamamen bir kavramsal zemine oturtmaktan kaçınsam da Resim 3.4 ve Resim 3.5’de, günümüz yeni bireyinin kendi içindeki karmaşık arayışı, bu arayışın toplumsal ve siyasal yansımaları okunarak, çizginin karmaşık yapısıyla bir ilişkilendirme yapılmıştır.

Resim 3.4: “İsimsiz”, Kâğıt Üzerine Mürekkepli Kalem, 10x10 cm, 2015

Ahmet Arslan

Resim 3.5: “İsimsiz”, Kâğıt Üzerine Mürekkepli Kalem, 10x10 cm, 2015

Ahmet Arslan

Resim 3.6.’da, desenin çağdaş sanat içindeki farklı disiplinlerle olan münasebeti, farklı bir gözlemlene ve algılama hissi ile anlatılmaktadır. Geleneksel ve çağdaş ilişkisini farklı gözlerden görüp deneyimlemek ve bunu da çizgiyi bir form olarak ele alıp kullanarak ifade etmektedir. Bir yönden de çizginin kullanım olasılıklarının günümüz çağdaş sanatında geldiği noktayı vurgulamaktadır. Bu iş, çizgiyi ana bir form olarak ele alan, üç parçalı bir yerleştirmedir.

Resim 3.6: “İsimsiz”, Yerleştirme, Değişebilir Ölçülerde, 2015

Ahmet Arslan

Resim 3.7'deki birinci parçada, geleneksel çizim yöntemleri ile kâğıt üzerine çizilmiş 10x10cm ebadında bir desen bulunmaktadır.

Resim 3.7: “İsimsiz”, Kâğıt Üzerine Mürekkepli Kalem, 10x10 cm

İkinci parçada (Resim 3.8.), kâğıt üzerine çizilmiş olan desende kullanılan görsel, bilgisayar ortamında yeniden tasarlanarak dört parçaya ayrılmış ve şeffaf kâğıtlar vasıtasıyla üst üste bindirilmiştir. Bir nevi farklı bir medyum kullanılarak ilk parçanın bir reproduksiyonu niteliği taşımaktadır.

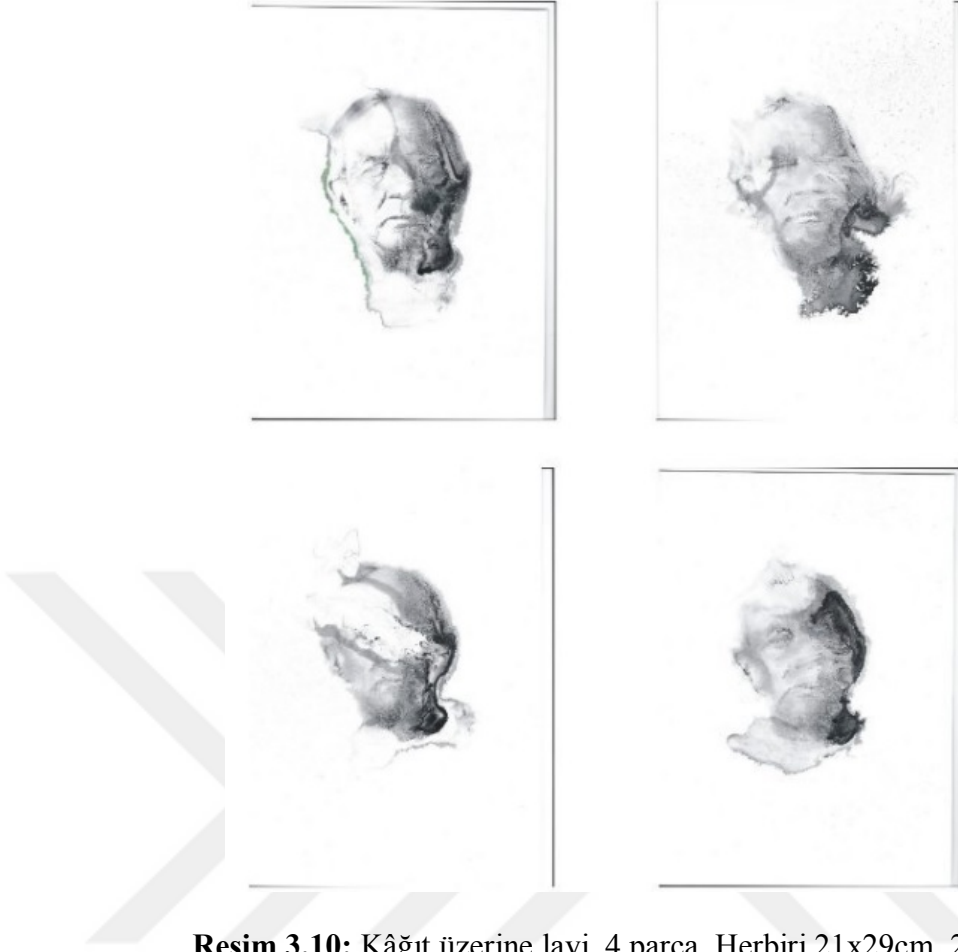

Resim 3.8: Dört adet sıkıştırılmış şeffaf kâğıt, 10x10cm

Son olarak üçüncü parçada ise (Resim 3.9.) daha önceki iki parçada kullanılan görselin dijital hali, çerçeve içine yerleştirilmiş bir akıllı telefon aracılığı ile tekrar üretilmiştir. Sadece göz ile izleme imkânı tanıyan diğer ilk iki parçanın aksine üçüncü parçada izleyiciye, akıllı telefonların dokunmatik özelliğinden yararlanılarak fiziksel bir temas hatta görsele müdahale etme olanağı da tanımakta, bununla birlikte çıkış noktası desen olan fakat geleneksel çizimden yeni medyaya ve performansa kadar farklı disiplinleri, aynı anda içinde barındıran bir disiplinler arası diyalog ortamı yaratmaktadır.

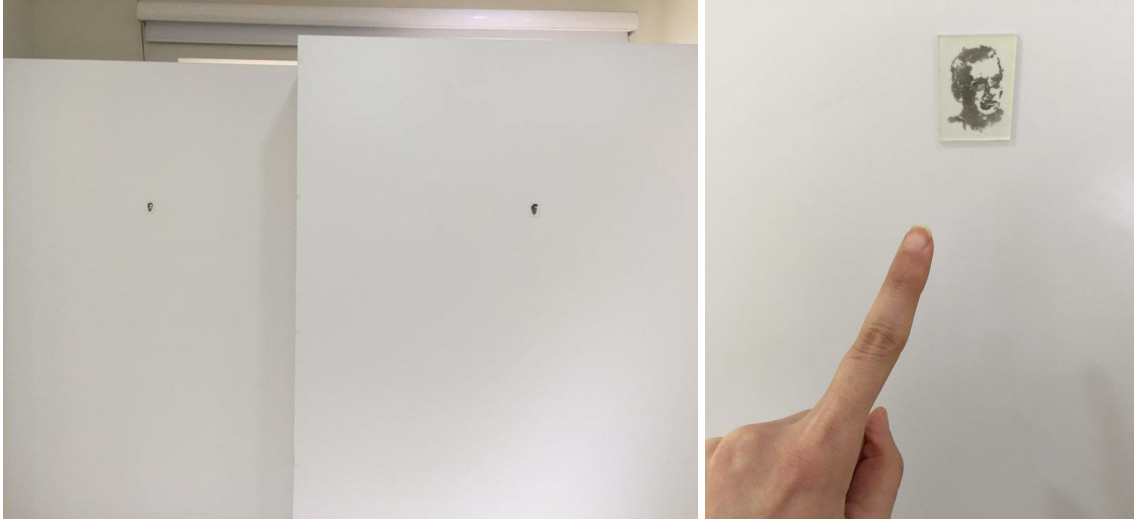

Resim 3.9: Çerçeve içine yerleştirilmiş bir adet akıllı telefon

Resim 3.10: Kâğıt üzerine lavi, 4 parça, Herbiri 21x29cm, 2016

Ahmet Arslan

Resim 3.11: Kâğıt üzerine mürekkep ve su, 7 parça, her biri 4.7x3.4cm, 2016

Ahmet Arslan

SONUÇ

Çizme eylemi, görsel ifadenin oluşması yolunda, herkesin hayatında bir defaya mahsus olsa bile, dahil olduğu bir aktivite olarak tanımlanabilir. Noktanın bir uzantısı ile başlayan ve çizgi ile devam eden bu eylem, sanat alanında sanatçı için yaratım süreci için bir başlangıç olarak kabul edilmektedir. Desenin bu bağlamda süreç ile ilişkisine bağlı kalarak birçok tanımı yapılmıştır. Kâğıt ve kalem gibi en temel materyallerin kolay ulaşılabilirliği ve taşınabilirliği sayesinde, sanatçının hafızasının görünür kılınması açısından da desen, sanatçının vazgeçilmezi olmuştur. Desen, bir fikrin oluşmasındaki taslak, ön hazırlık ya da iç sesin çizgiyle yaşam bulmasının yanı sıra, aslında desen sanatçının belki de yaşam ile kurduğu en samimi bir bağ olarak da anlam kazanabilir.

Geçirdiği tarihsel süreç sonucu, sanat yapma eylemi ve sanat eğitimi için bir disiplin haline dönüşen desen, modernizm ile birlikte değişen sanat algısıyla da yerini ve önemini tartışılmaz bir noktaya getirmiştir.

Günümüz sanatında ise kâğıt yüzeyi gibi gelenekselleşmiş desen yüzeylerinin dışında, kendine alternatif alanlar ve yüzeylerde ifade bulan desenin tanımı bu bağlamda, eskiz, taslak gibi ön hazırlık evrelerini tanımlayan anlamından sıyrılmış; multi-disipliner sanat bakış açısının hâkim olduğu ve resim, heykel, seramik, grafik gibi disiplinlerin yarattığı alanların iç içe geçtiği çağdaş sanatta klasik anlamı ve tanımı değişmiştir.

Kısacası; çağdaş sanatta desen, sanatçının özgürlük alanına özgürlük katacak sonsuz olanaklara sahip bir ifade aracı olmuştur. İster kalemle, ister boya, ister neon ışık, ister dijital materyaller, isterse hazır kullanım maddeleri olsun, çizginin, lekenin, tonun bin bir halinin desen aracılığıyla sanat eserine dönüşebileceği bir süreci yaşamaktadır. Dolayısıyla farklı disiplinleri bir araya getirebilecek bir gücü de elinde tutmaktadır. Mağara resimleriyle görünürlüğünün başladığı kabul edilen çizginin ifade gücü, bugün uygulanabilirliğinin kolaylığı sayesinde, insanın çocuklukla başlayan her sürecinde ve yaşamın her alanında “biz”e dair bir şeyleri barındıracak çok şeyi içinde barındırmaktadır. Sanatçı içinse o “çok şey” en samimi her an yanında olabilecek dosttur ve de ötesinde onu, sanatçının sınırlarını yok eden bir araçtır.

Desenin gelecek zaman akışındaki sanat alanındaki yerini tanımlayabilecek öngörü ise, geçmişinden aldığı güç ile beslenerek yeni alternatif alanlar yaratıp bu güç ile sürekliliğine yenilik getirerek onu koruyacağı yönündedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- ALBAYRAK, A. (2012), *Günümüz Sanatında Birincil İfade Aracı Olarak Çizgi ve Desen Pratikleri*, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (32).
- BERK, N. (1964), *Resim Bilgisi*, İstanbul: Varlık Yayınları.
- ÇELİK, H. (1998), *Çizginin Gücü-Büyük Ressamlardan Desenler*, İstanbul: Engin Yayıncılık.
- DEXTER, E. (2005), *Vitamin D: new perspectives in drawing*, London: Phaidon.
- GOMBRICH, E. H. (1997), *Sanatın Öyküsü*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- HOPTMAN, L. (2002), *Drawing Now: Eight Propositions*, New York: The Museum of Modern Art.
- KESER, N. (2005), *Sanat Sözlüğü*, Ankara: Ütopya.
- MÜFTÜOĞLU, O. M. (2011), *Desen Temel Süreçler*, Resim Eğitim dizisi, 2. Sayı.
- MULES, H. B. (2004), *The History of Drawing. Grolier Academic Reference Collectible edition.*
- ÖRS H. (2000), *Sanat Tarihinin Temel Kavramları*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- PAŞA, S. O. (2005), *Güzel Sanatlar Tarihine Giriş*, Hece Yayınları.
- TANSUĞ, S. (2008), *Resim Sanatının Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- PEHLİVAN, B. (2009), *Çağdaş Türk Sanatında Desen*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Anasanat Dalı. Yüksek lisans tezi.
- TÜRKMENOĞLU, D. (2011), *Çağdaş Bir İfade Formu Olarak Desen*, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, 20.

İnternet Kaynakları

- <http://africa.si.edu/exhibits/dialogue2/oliveira.html>
- <http://ahmetatan.blogspot.com.tr/2007/05/desen-nedir.html>
- <http://www.aliartun.com/content/detail/14>
- <http://aprendergratis.es/wp-content/uploads/2014/07/core1.png>
- <http://www.artic.edu/aic/collections>
- <https://www.artsy.net/artwork>

<http://www.christies.com>
<http://collections.vam.ac.uk/>
<http://collettebroeders.com/>
<http://cuadroart.com>
<http://curiosidades.com>
<https://dayoftheartist.files.wordpress.com>
<http://www.dmcontemporary.com/>
https://en.wikipedia.org/wiki/Madonna_Litta
<http://www.extramucadele.com>
<http://www.fitzwilliamprints.com/>
<http://www.gailsibley.com>
<http://www.garyschwartzarthistorian.nl>
<http://www.gonnelli.it/photos/auctions/xlarge/6357.jpg>
<http://www.janehorton.wordpress.com>
<http://knowledge-in-the-making.mpiwg-berlin.mpg.de>
<http://www.kudlek.com>
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vinci,_Leonardo_Da_Christ_Figure
<http://www.lightart-photography.de/lapp-pro/>
<http://www.liveinternet.ru/users/4968747/post352603872/>
<http://www.mama.org/>
<http://www.mehmetguleryuz.com/>
http://www.metmuseum.org/toah/images/h5/h5_60.176.2.jpg
<http://www.moma.org/media>
<http://www.musee-rodin.fr/>
<http://www.mymodernmet.com/profiles/blogs/jaguar-f-type-cutting-edge-artists>
<http://nerdrummuseum.com/>
<http://www.nickmiller.ie/>
<http://www.nkfu.com/wp-content/uploads/2014/06/altamira-bizon.jpg>
<http://www.nzz.ch/>
<https://s-media-cache-ak0.pinimg.com>
<https://s-media-cache-ak0.pinimg.com>
<https://s-media-cache-ak0.pinimg.com>

<https://www.royalcollection.org.uk>

<http://www.russellcrotty.com>

<http://www.sammlung-goetz.de/>

<https://www.theantiquarium.com/data/>

<http://www.thejackdaw.co.uk/wp-content/uploads/2012/05/Watteau.jpg>

<http://www.t-r-a-n-s-i-t.net/>

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons>

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/6f/The_Gatteaux_Family

[http://uploads5.wikiart.org/images/filippo brunelleschi/perspective-drawing](http://uploads5.wikiart.org/images/filippo_brunelleschi/perspective-drawing)

<http://uploads6.wikiart.org/images/albrecht-durer>

<http://www.vangogh.net/>

<http://www.visual-arts-cork.com>

ÖZGEÇMİŞ

Ahmet Arslan, 1986 yılında Kırşehir'in Taburoğlu köyünde doğdu. Birleştirilmiş sınıflarda ilk öğrenimini yine bu köyde, orta ve lise öğrenimini ise Kırşehir'de tamamladı. 2007-2011 yılları arasında, Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Resim-İş Öğretmenliği Bölümü'nde lisans eğitimini aldı. 2012 yılında, Sakarya Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü'nde yüksek lisans eğitimine başladı. 2013 yılında, İngiltere'de engelli bireylerin gelişimine yönelik sanat eğitim veren The Orpheus Centre bünyesinde Sanat Eğitim Asistanı olarak kabul edildi.

Ahmet Arslan, Konya, Adana, Ankara, İstanbul ve Londra'da karma sergilere katılmıştır. Halen İstanbul'da yaşamakta ve çalışmaktadır.